

ผลของการที่ไทยจัดตั้งพระคลังสินค้า

ทางเศรษฐกิจ

รายได้ของรัฐบาลไทยในสมัยก่อนได้จากการเก็บภาษีอากรชนิดต่าง ๆ และการค้าขาย

กับต่างประเทศ แบ่งเป็น ๕ ชนิดคือ

- ๑ ค่าบ คือเงินหรือสิ่งของทดแทนแรงงานที่ถูกเกณฑ์มาใช้
- ๒ จังกอบ คือค่าขนถ่ายสิ่งเรียกเก็บจากสินค้าและของภาคเถื่อนที่ผ่านด่านขนมอบ
- ๓ ฤชา คือค่าธรรมเนียมโรงศาลที่ประชาชนสั่งให้เป็นการตอบแทน
- ๔ อากร คือเงินที่พ่อค้าเสียให้แก่รัฐบาลในการขอยุทธศาสตร์สัมปทาน เช่น การจับปลา
- ๕ กำไร ได้จากการค้ากับต่างประเทศ

รายได้จากภาษีอากรต่าง ๆ นี้เป็นส่วนใหญ่ รัฐบาลได้รับรายได้ส่วนใหญ่จากการค้าขายกับต่างประเทศ ดังนั้นการที่รัฐบาลผูกขาดการค้าขายกับต่างประเทศจัดตั้งพระคลังสินค้าจึงทำให้รัฐบาลมีกำไร และมีรายได้เพิ่มขึ้น กิจกรรมที่เกี่ยวกับผูกขาดขายจึงถือเป็นหน้าที่ราชการที่สำคัญอย่างหนึ่ง

สมัยที่โปรตุเกสเข้ามาในเมืองไทยเป็นครั้งแรก ได้กล่าวว่า เมื่อตอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖) ไทยไม่เพียงแต่มีอำนาจเท่านั้น แต่ยังเจริญมั่งคั่งอีกด้วย การค้าขายดำเนินไปอย่างกว้างขวาง เวื่อโปรตุเกสได้นำสินค้าพื้นเมืองต่าง ๆ ของไทยออกไปจำหน่ายยังมะละกา ในระหว่างที่ประเทศเจริญมั่งคั่งสมบูรณ์นี้ มีการผูกครอง ที่ นากการ เกษตร และปรับปรุง

ช่วย อึ้งฉากร บันทึกคำบรรยายการคลัง (บริษัทประมวลสิทธิจำกัด ประมวล

การทหาร ทำให้ไทยเป็นทั้งหัวเมืองและเมืองขึ้นของประเทศเพื่อนบ้าน การค้าขายของ
 ไทยในสมัยโบราณนั้น พระเจ้าแผ่นดินทรงทำการค้าขายผูกขาดกับต่างประเทศเป็นของหลวง ผู้ใด
 จะซื้อหรือขายได้แก่เฉพาะกับพระคลังสินค้าเท่านั้น นอกจากนี้รัฐบาลยังแบ่งเรือให้ค้าขายกับ
 ประเทศต่าง ๆ เช่น จีน และอินเดีย เป็นต้น เขาบอกว่าในสมัยโบราณการค้าขายนั้น โดยเฉพาะ
 การค้ากับจีน ทำรายได้ให้อย่างงดงาม มีกำไรมาก ไทยต้องเสียดูแลการไปมาติดต่อ
 กำไรเกินกว่าราคาบรรทุกสินค้าที่ส่งไป ไทยจึงต้องทำการค้าขายติดต่อกับจีนเรื่อยมา แต่จะรู้
 ภายหลังว่าถูกจีนหลอกหลวง โดยจีนเขียนในพระราชสาส์นสั่งให้ถวายพระเจ้ากรุงจีนว่า ไทย
 ขอส่งมณฑลขึ้นแก่ราชสำนักจีนที่เมืองจีน ส่วนไทยนั้นเขียนพระราชสาส์นเป็นคำขอไทยเป็นทาง
 โฉนด และขอจีนแบ่งอาณาเขตให้จีนชอบเป็นอาณาเขต แต่เนื่องจากการค้าขายกับจีนทำให้
 ไทยได้กำไรมาก จนไทยไม่สามารถจะเลิกได้ แม้ว่าจะไม่พอใจในกิจการของจีนอยู่ก็ตาม
 การค้าขายมาเจริญมากขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พ่อค้าฝรั่งเข้ามาเริ่ม
 ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ รัฐบาลไทยได้แปรเปลี่ยนจากการค้าขายกับประเทศต่าง ๆ ดังนี้

- ๑. กำไรเมืองหรือกำไรปากเรือ
- ๒. กำไรสินค้าขาเข้า
- ๓. กำไรสินค้าขาออก
- ๔. กำไรจากคลังสินค้าของหลวง
- ๕. ข้าราชการเลือกซื้อของหลวงสำหรับใช้ในราชการ

^๑Dr. Joaquim de Caspes, "Early Portuguese Account of Thailand",
The Journal of the Siam Society, Vol. XXXII, part 1, (September 1940)
 Bangkok: 1940; pp.8-9, 22

"พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา" เรื่องแม่พระราชดำตมที่กรุงศรีอยุธยาในเมือง-
 จันทบุรี" พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ (พิมพ์
 ในวชิราวุธวิทยาลัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๖๘) หน้า ๘๗๖-๖
"พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา" เรื่องอังกอร์เจ้าชายเจ้าเมืองไทย (พิมพ์โดย
 วิทยาลัยอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๐๓) หน้า ๘

เนื่องจากการค้ากับต่างประเทศเป็นรายได้ที่สำคัญอย่างหนึ่งของรัฐบาล จึงปรากฏว่า
 ใน พ.ศ. ๒๒๖๕ (ค.ศ. ๑๖๒๒) ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เมื่อยุโรปติดต่ออินเดีย
 ของอังกฤษในเอเชียมาทำการผูกครองกิจการในประเทศไทย พระเจ้าแผ่นดินไทยไม่ทรงเห็นพระทัย
 จะอนุญาต พระองค์จึงมีพระราชดำริไปถึงเจ้าฟ้าที่นั่งอยู่ใหญ่ของบริติชที่มีสภาเว็บ แดงความ
 มารณาที่จะให้อังกฤษทำการค้าต่อไปอีก และพระองค์พระราชมานฉันทิณีเคยให้งานให้อังกฤษ
 ปรึกษอง

ใน พ.ศ. ๒๒๗๕ ซึ่งตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โจสต์ โจเวน ไคมรียา
 เกี่ยวกับรายได้จากการค้าของหลวงในสมัยนั้นว่า ค่าธรรมเนียมและค่าภาษีอากรอื่นเป็นรายได้
 ละมีจำนวนมหาศาล คือเป็นเงินหลายล้านกิลเดอร์ ส่วนนี้ไม่ได้มาจากชาว ฮาง จีนุก ละกัว
 ดินฝรั่ง และอื่น ๆ ซึ่งกิลเดนของพระมหากษัตริย์ฮอลันดาหรือเจ้าต่างประเทศได้เคยเกี่ยว
 นอกจากนั้น เมหากษัตริย์ยังทรงมีเสภาไรอย่างมาจากการเก็บที่โหนดส่วนพระองค์ในโค รันเทศ
 และประเทศจีน ตลอดทั้งการเก็บที่ทรงกระทำภายในประเทศ ไคมรียาคงทั้งในอยุธยาและที่อื่น ๆ
 ได้รับแต่งตั้ง และขอหมายให้ว่าเป็นการแทนพระองค์ ตั้งในรายได้ประจำปีส่วนพระองค์จึงยก
 เป็นเงินถึงปีละ ๒,๐๐๐ ฟิง หรือพันทาลเลอร์ (หน่วยเงินตราของเยอรมัน เป็นเหรียญเงิน)
 ฉะนั้น จึงเป็นที่ประจักษ์ว่า พระเจ้ากรุงสยามทรงเป็นผู้ซึ่งตั้งที่สุดของหัวดินแดนแดนนี้ พระองค์
 ทรงแต่งตั้งข้าราชการเป็นจำนวนมากเพื่อเก็บภาษีอากรและทำพิธีรับละเอียดยะจำปี เงิน
 จำนวนนี้พระองค์ทรงใช้ไปในทางสร้างวัดอารามเสิบเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นก็พระราชทาน
 ให้เป็นรางวัลแก่ผู้มีดีราชการด้วยความจงรักภักดี และทรงจ่ายเป็นค่าทะนุบำรุงบ้านเมือง

^๕John Anderson, English Intercourse with Siam in the
 Seventeenth Century, (London : Kegan Paul, Trench, Trubner, & co.,
 Ltd., 1890) p.84

ซึ่งจำเป็นต่อคนรายจ่ายในพระราชสำนัก อันเป็นที่ลือกันทั่วไปในท้องพระคลังอันพระองค์ จึง
 กริ้วโดยอ้างแม่ของเจ้า พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก^๒ อย่างไรก็ห้ามไว้รักษา
 สมเด็จพระเจ้าปราสาททองนี้ พระองค์ได้ทรงออกกฎเกณฑ์ในการผูกอาภรณ์การของพระองค์ เข้มงวด
 ขึ้นกว่าแต่ก่อน การจำเป็นในมาบเช่นนี้ปรากฏเคยเสียคือ เป็นการมีไรต่อข้าราชอินทียออกไป
 จากกรุงศรีอยุธยา พวกนี้ก็ได้ไปตั้งทำการค้าขายที่ลาว พม่า และจีนะริก ซึ่งเป็นดินแดนที่หาขาย
 ค่าเป็นการค้ากำไรอย่างเสรี เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากรบราจสอยและพ้นจากการกดขี่ข่มขู่ของ
 ชีวราชการไทย^๓

ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การค้าขายของประเทศเจริญรุ่งเรืองมาก เนื่อง
 จากพระเจ้าแผ่นดินทรงส่งเสริมการค้าขายกับกษัตริย์ประเทศต่าง ๆ จากจดหมายเหตุของคณะ
 บาทหลวงฝรั่งเศสปรากฏว่า สินค้าในประเทศไทย มีดุก ตะกั่ว เหล็ก ดินปืน ดินประสิว น้ำมัน
 น้ำตาลดิบ ทองแดง ชีงิง ยางเรซซา (ยางชนิดหนึ่งใช้ทำน้ำมันเงา) ชีงิงเมืองสเปนยังไม่ได้ค้น
 ฝรั่ง และปลา (จีนและญี่ปุ่นต้องการสินค้าทั้งของสิ่งทั้งไม้) รวง ไม้หอม พริกไทย พริก
 น้ำส้มเทศ หัว และข้าว ทุก ๆ ปีที่เรือกลับมาจาก ญี่ปุ่นบรรทุกของเหล่านี้เป็นสิบ ๆ กอง-
 แดงนี้พระเจ้าแผ่นดินไทยทรงรับซื้อไว้ทั้งหมด และกักขายให้แก่ชาวต่างประเทศโดยมิกำไรอย่าง
 งาม^๔ นอกจากทำการค้าขายในประเทศแล้ว สมเด็จพระนารายณ์มหาราชยังทรงค้าขายกับ

^๒ สม โสภณพิภพ แผล "กรุงสยามเมื่อ ๒๕๐ ปีล่วงมาแล้ว" วารสารศิลาจารึก
 ปีที่ ๘ เล่ม ๑๐ (มีนาคม ค.ศ. ๒๕๔๔) หน้า ๘๑-๘๔
^๓ John Anderson, เรื่องเกี่ยวกับเชียงตุงที่ ๕ หน้า ๒๕๑
^๔ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๒ "เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส" ซึ่ง
 เข้ามาตั้งที่กรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภาศ ๑ (โรงพิมพ์
 โสภณพิภพบรรณการ พระนคร ค.ศ. ๒๕๒๔) หน้า ๒๕๗

ต่างประเทศอีกด้วย ปรากฏว่าเมื่อตอนได้จัดการลาออกกับเกาะเบอร์เนียวไคทาใจถึง ๒๐๐ ไร่ และพระเจ้าแผ่นดินไทยก็โปรดให้ไปตั้งทางราชการที่เกาะเบอร์เนียวด้วย

จดหมายเหตุรายวันของบาทหลวงเดออีวี (เข้ามาพร้อมสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าหญิงใน พ.ศ. ๒๒๒๕) กล่าวถึงรายได้จากการค้าสินค้าบางชนิดว่า ไทยส่งเอาเป็นสินค้าออกได้เงิน ปีละ ๘๕,๐๐๐ เหรียญ จำหน่ายทางทะเลได้ปีละ ๑๐๐,๐๐๐ เหรียญ และจำหน่ายภายในได้ปีละ ๕๐,๐๐๐ เหรียญ * เมอร์ซิเออร์ เวเรต์ได้เขียนจดหมายถึงผู้อำนวยการบริษัทฝรั่งเศสลงวันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๕๔ (ค.ศ. ๑๗๑๑) ว่า ภาษีอากรทั้งหมดซึ่งเป็นผลประโยชน์รายได้ของพระเจ้าแผ่นดินรวมทั้งสิ้นอยู่ในราวปีละ ๑๖,๐๐๐ หรือ ๑๗,๐๐๐ มงต์ (ฝรั่งเศส) * จดหมายเหตุรายวันฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาใน พ.ศ. ๒๒๓๐ กล่าวว่า ผลประโยชน์ที่เก็บได้เป็นหัวเงิน ปีละประมาณ ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท * จากหนังสือสำเนาพระราชพงศาวดารว่า อินทรีทอง ๆ คือ

พระอนุชาราชการภาที่ ๓๓ * เรื่องจดหมายเหตุของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าหญิงใน พ.ศ. ๒๒๒๕ (เรื่องพงศาวดาร) หน้า ๑๑๕

ราชกิจจานุเบกษา เมืองไทย: รัตนของฝรั่ง (เรื่องรัตนของฝรั่ง) หน้า ๑๑๕

พระอนุชาราชการภาที่ ๔๐ * เรื่องจดหมายเหตุของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าหญิงใน พ.ศ. ๒๒๒๕ (เรื่องพงศาวดาร) หน้า ๑๑๕

หนังสือพิมพ์ ราชกิจจานุเบกษา รัตนของฝรั่ง (เรื่องรัตนของฝรั่ง) หน้า ๑๑๕

เอาเสียงนก และเสียงราคะเองตามชอบใจ เขาจะชำระเงินค่าที่ดินถ้าที่ดินนั้นมา
 แยกเปลี่ยนแทน สิ้นค้าที่นำเขามาแยกเปลี่ยนนี้ให้ถึงราคาเอาเองอย่างแพงที่สุด โดยไม่ได้คิด
 ว่าราคาจะแพงหรือไม่ พวกพ่อค้าจำใจของรับสินค้าเหล่านี้ไว้ * นอกจากนี้ยังได้กล่าว
 อีกว่า เมื่อสินค้าที่ส่งมาแล้ว บรรดาชาวต่างประเทศทุก ๆ ประเทศจะมีหน้าที่ที่จะนำสินค้าไปขายใน
 เมืองไทยไปทุกอย่าง ยกเว้นแต่สินค้าบางอย่าง เช่น ไม้กฤษภูมิ และรังนก ซึ่งเขาให้ออกนอก
 ขูกราช รัฐบาลภายหลังก็ออกข้อที่จะหาประโยชน์ส่วนตัว จึงได้กราบทูลแนะนำพระเจ้าแผ่นดิน
 ไทยให้ทรงทำการค้าขายเสียเอง จึงปรากฏว่า เมื่อพ่อค้าให้นำสินค้าเข้ามาเมืองไทย หรือเจ้า
 แผ่นดินไทยก็จะรับซื้อสินค้าเหล่านี้ไว้ทั้งหมด โดยมิกราคาให้ถูก ๆ แล้วจึงเอาสินค้าไปขาย
 ปลุกแก่ประชาชนในราคาแพง การที่พ่อค้านำสินค้าไปขายประโยชน์ของพระองค์เห็นมากเกิน
 เกินได้ทำให้การค้าขายเสียหาย เพราะพวกพ่อค้าต่างประเทศก็จะออกจากเมืองไทย เมื่อ
 ค้าขายที่เข้ามาที่มีน้อยกว่ามาก * จากจดหมายของวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๐
 (ค.ศ. ๑๘๘๗) เมอร์ริเออร์ เวนเรอกล่าวไว้ว่า ไทยไม่มีสินค้าอย่างใดนอกจากผ้าไหม หนึ่งคือ
 กระจับปี่ และหนึ่งคือข้าว ซึ่งไทยให้ออกนอกขูกราช สินค้าขูกราชของหลวงคือ ข้าว ยาง สินค้า
 อย่างอื่นก็มี ไหมขาว และไหมชนิดอื่น ขยายเข้ามาตามเมืองจีน ญี่ปุ่น และเมืองอื่น ๆ
 ซึ่งอยู่ข้างเคียง ตกเข้ามาในเมืองไทยมากมายอย่าง มากในเวลาที่มีการร้องการหาของ
 แผลง ๆ ราคาขึ้น ๑๐๐ แตรงตัวเกือบจะหาซื้อไม่ได้ และจะคนไทยไปซื้อที่หลวงหรือที่ เมื่อพ่อค้า
 นำสินค้าเข้ามา ไทยก็รับซื้อไว้โดยมิกราคาในนามใจชอบ จนในที่สุดพวกพ่อค้าก็ไม่อาจจะเข้ามา

* ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๑ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๑๑ หน้า ๑๑๒-๑๑๓

* หลวงวิจิตรวาทการ ประชุมพงศาวดารฉบับความสำคัญ "ประชุมพงศาวดาร
 ภาคที่ ๔๔ จดหมายเพ็ญรังษีสว่างด้วยเรื่องตำนานเมืองสงขลาและตำนานเกาะภูเก็ต"
 (โรงพิมพ์วิจิตรวิจิตร ๖ จำกัด ทรนทร พ.ศ. ๒๔๘๘) หน้า ๑๘๘-๑๘๙

ค้าขายในเมืองนี้ และพวกที่อยู่ในเมืองนี้ก็จำเป็นต้องออกไปหา ^{เงิน} เมื่อราษฎร
 ยี่สิบเศษ ^{คน} อยู่ในเมืองใหญ่ก็ไปซื้อของบ้างเล็กน้อยแต่ราคาแพงที่สุด และผู้ที่เอาของมาขาย
 ก็ต้องแบกมาขาย ในเวลานั้นคนไทยก็คิดว่าเอาสินค้ามาจากเมืองจีน (จีน) และ
 เมืองอื่น ๆ ใกล้เคียงมาขายให้แก่วิถีฝรั่งเสียโดยคิดเอาค่าโรมาก ๆ ^๑ ราษฎรไทยก็
 วิจารณ์ว่า การที่พระเจ้าแผ่นดินอนุญาตการซื้อและขายสินค้าที่ออกต่างประเทศเข้ามานี้ ทั่วไป
 หักภาษีหนัก เนื่องจากกลัวจะหักการค้าไทย ๆ ไม่ได้หมายความว่าพระเจ้าแผ่นดินจะมิหวั่น
 ราษฎร และจะอนุญาตเมื่อพระองค์เสด็จออกเสด็จ ^๑ ในเวลานั้นพวกที่ทรงอำนาจ
 ขึ้นเอง และนำไปขายต่อ ถ้าที่ออกจะ ^๑ อุดมค้าและบรรทุกออกนอกประเทศไปก็ซื้อจากพระ
 เจ้าแผ่นดิน ดังนั้นเมื่อถึงเวลาที่เรือจะออกจากไทย พวกค้าก็จะยอมเอาสินค้าและกว้า
 ๑ อุดมค้าใหม่ ๆ มากกว่าที่จะยอมออกอยู่สัก ^๑ หนึ่ง โดยไม่มีโอกาสหวังว่าจะหักการค้าให้ขึ้น
 ไปได้ ^{๒๐}

ประมุขทางการภาคที่ ๔๓ เรื่องเกี่ยวกับเงืงอรรถที่ ๕ หน้า ๒๕
 "ดูเขียนเจ้าใจว่าเป็นชาวอิตาเลียน เกอ ไวองท์ ึ่งเข้ามาในไทยใน พ.ศ. ๒๒๒๕
 เพราะลาดูแมร์เข้ามาใน เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๒๓๐ ซ้ำกว่าเวลาที่ลงในจดหมายเหตุ ๑ เดือน
ประมุขทางการภาคที่ ๔๔ "เรื่องจดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งแลตั้งเข้ามา
 ถึงกรุงกรุงเทพฯ ๑๒๒๕ แลเขียนถึงพระนารายณ์มหाराช ภาค ๕" (โรงพิมพ์สมมติพิมพ์ -
 ๑๒๒๕) หน้า ๕-๖

^{๒๐} Frederick Arthur Neale, Narrative of Residence in Siam,
 (London : Office of the National Illustrated Library, 1852) p.249
 (referred from Leubers's Account of the Siamese)

นอกจากนี้การพิจารณาของทางบีง เติบโตขึ้นมาจากกรณีที่ถูกโกงและรั่วไหลไปในทางอื่น ถ้าข้าราชการไม่ฟ้อง เช่น ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การค้าขายอยู่ในความชำนาญการของพ่อค้าคน ถ้าไรที่ไต่จากหลักฐานทางทะเลจีนของทางจะเข้าระหว่งของเจ้าโต และพ่อค้าคนเดิมยังเอาเป็นประโยชน์ส่วนส่วนตัวใจไม่เสียหลักฐาน แต่อังเคราะห์จากการที่พ่อค้าคนสามารถเลี้ยงดูกันได้ เป็นทางการประจำอย่างเด็กเกิด มีเงินรางวัลที่กรุงศรีอยุธยาที่อยุธยา ทั้งมีจากสร้างในศตวรรษที่สาม และยังมีเงินเข้าขุนบริบาลข้าราชการที่วังเสด็จ ๓๐๐,๐๐๐ แร้งค์ คือ ๒,๐๐๐ ซึ่ง ในระยะเวลา ๓ ปี (พ.ศ. ๒๒๒๓ - ๒๒๓๐) ที่ครอบครัวได้เป็นญวนออกทางทะเลจีนที่ปากน้ำโพธิ์จากเจ้าพระยาโยธาธิบดี (เชือก) พ่อค้าคนก็คงจะมิรายได้ซึ่งนับคัมภีร์ ให้แล้วคงมีผลมาจนถึง ๒๐

จากระเบียบการค้าขายของพ่อค้าของหลวงทั้งนี้ เป็นอยู่ทำให้พ่อค้าทางชาติไม่พอใจ โดยเฉพาะในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งถูกบีบบังคับจากพ่อค้าคนมาก พ่อค้าคนไต่ทำการรุนแรงหรือการค้าทางประเทศเป็นประจำทุกวัน จึงมีพ่อค้าที่เอาใจขึ้นค้าของชนในราชสำนักมาแต่จะคิดทวง และกำหนดราคาขึ้นความความพอใจ หรือมีระดับระดับราคาขึ้นน้ำแก่งกว่าว่าเป็นพระนารายณ์องการของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระนารายณ์ประสงค์ คือ การเก็บภาษีอากรเข้าเก็บในอัตราที่แท้จริง แต่กลับเก็บเอาสินค้าเหล่านั้นไว้ในความชอบของเสียเอง พ่อค้าทราบดีว่าพ่อค้าคนอยู่ในทางที่ไม่ดีทางเสีย นอกจากจะคิดขมขื่นเอาความที่ค่าหนักให้ ... เพราะผู้ซื้อได้ใช้เสียงครั้งสองนี้ก็ยังดีกว่าอะไร แต่เมื่อใจเสีย ๆ ... โดยเหตุนี้จะเห็นได้ว่า

^{๒๐} ชูว สุชพันธ์ ออกหัวใจแม่พระที่การค้าของประเทศไทยในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ (โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ พระนคร พ.ศ. ๒๕๐๖) หน้า ๘๘-๘๙

^{๒๑} น.ส. สุวี ชาติสังขาน แปล "ชีวิตและเหตุการณ์ของชนบทพื้นบ้าน พ่อค้าคนฮักขมาเสนาบดีแห่งราชอาณาจักรสยาม" วรรณกรรมนิพนธ์ ปีที่ ๔ เล่ม ๓ (ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓) หน้า ๕๕-๕๖

การผูกขาดการค้าเป็นของหลวงนี้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่พ่อค้า อ้าวราชากรที่เก็บตัวของ
มิได้มีเงินมาช่วยความเดือดร้อน

ต่อมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ รายได้จากการค้าของหลวงก็ยังคงเป็น
รายได้ที่สำคัญ เพราะบางคราวการค้าว่ามา แลพระไวยรณแผ่นดินในรัชกาลที่ ๑ ได้จากภาษีอากร
คือ ภาษีสุรา ภาษีบ่อนเบี้ย ภาษีรถบดเกลือ ภาษีน้ำเค็ม ภาษีเรื่องมือ ภาษีนมที่สด ภาษี
สวน จำนำเก็บเงินทางข้าว และเก็บของส่งยี่สิบห้า รวง ๆ เงินที่ได้จากการค้าของหลวงไม่มากนัก
แลพระไวยรณมีใ้จมากในครั้งนั้นคือการค้าสำเภา มีสำเภาที่ของหลวงและของเจ้านาย อ้าวราชากร
พ่อค้าเป็นอิสระมาก บรรทุกสินค้าต่าง ๆ ออกไปขายที่เมืองจีน ญี่ปุ่น บางลำก็ขายในจีนบ้างก็ขาย
สินค้าและเรือทอขยับ ใ้กำไรในการค้าสำเภาเป็นจำนวนมาก เงินที่ได้จากการค้าสำเภานี้
ใ้พ่อค้าไปพระไวยรณในราชการแผ่นดิน ถึงความปรากฏว่า

... ครั้น ๑ วันอาทิตย์ เดือนห้า ขึ้นสิบค่ำ สมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวร-
สถานมณฑลลงมาเผ้ากรทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เงินที่พระราชทานขึ้นโต๊ะ
ขึ้นขังนั้น ไม่พอแจกเป็นหัวการค้าการในวังหน้า จะขอพระบาททอนเงินเก็บอีกใ้พอ
แจกจ่ายกัน จึงทูลว่า เงินเก็บมาได้ช่วยสาคกรก็พอใ้ใช้ทำนุบำรุงแผ่นดิน แลือจึง
เอาแจกเป็นหัวก็ไม่ไ้ไรขอ ต้องเอาเงินใ้ไปแจกแก่สำเภาที่มาเก็บเงินเข้าอีก จึง
ขอใ้ไปใ้ใ้หนึ่ง ๆ เงินคงคลังใ้สะสมไว้ก็ยังมี...^{๒๕}

ในรัชกาลที่ ๑ ก็เช่นเดียวกัน ใ้พระไวยรณแผ่นดินไม่เพียงพอที่จะใ้จ่ายในราชการ
บ้านเมือง บางครั้งต้องขออ้าวราเป็นหัวการค้าการจ่ายแก่วังหน้าบ้าง เรือของในสวนส่วนบ้าง

^{๒๕} พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒ ตอน ๒ (เรื่องพิมพ์อักษรวิจิ

พระบาท ร.ศ. ๒๔๘๘) หน้า ๘๖๐-๘๖๑

^{๒๕} เรื่องเดียวกับเรื่องธรรมที่ ๒๓ หน้า ๘๖๑-๘๖๒

๒๕๕๑
กม

หรือฉะนั้นก็เอาเงินค่าของหลวงที่มีอยู่ในพระคลัง เช่น ภาษี เป็นต้น ออกแจกเป็นเบี้ยหวัด
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชโองมิ่งเกี่ยวกับรายได้ของ
หลวงในรัชกาลที่ ๒ ว่า ต้องอาศัยได้จากพระราชทานเป็นสำคัญ

... เมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระราชโอรสองค์ที่ ๒ เงินทอง
พระคลังจะแจกข้าราชการไม่พอ... มีบางปีเรียกว่าขาดปี... ในพระบรมราชโองมิ่งแจก
เบี้ยหวัด แล้วจึงเก็บเงินทองใช้คืน เพราะครั้งใด... พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
มาก เงินทองเบี้ยหวัดเป็นข้าราชการในพระบรมราชโองมิ่ง ยังมีไร่นาแจกในพระบรมราชโองมิ่ง
เก็บ พระราชทานอื่นไม่บ้างน้อย ๆ มาก ๆ ไม่เสมอราคา เบี้ยหวัด ๑ ๓๕ ๒๐
ถึง เบน... ๒๕

รายได้ส่วนใหญ่ของพระเจ้าแผ่นดินไทยในรัชกาลที่ ๑ และ ๒ ได้มาจากกรณีส่วย
พระองค์^{๒๕} การถวายของหลวงมีข้อเสียคือ แม้จะร้องเรียกใช้จำนวนอย่างหนึ่ง แต่ก็จะ
ไม่ไปจนพระแผ่นดิน มีทหารรับใช้มากเพราะส่วยที่หลวงขอ ส่วยแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงพระชนม์เป็นกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ได้มีรับสั่งบอกว่า เรือหลวงออก
ไปค้าขายที่อื่นเก็บค่าส่วยถึง ๒๐๐ ถึง ๓๐๐ คือ ส่วยแล้ว เป็นพระแผ่นดินไม่ได้รับแทนการส่วยที่ดี มี
แต่แจกแจก หนทางที่หาพระประโยชน์ส่วนตัว ไม่สุจริต ไทยจึงถูกกดขี่จนสาหัส^{๒๖} เสนี-

^{๒๕} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาทิพวงศาปาน "ตำนานภาษีอากร
บางช้าง" ตำนานกรมหมื่น ๑ เล่มจบ (ม. หอสมุดเจ้าฟ้าฯ) กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๘๒ หน้า ๘๘

^{๒๖} หนังสือวิจารณ์ "ภาษีอากร" เรื่องเดิมกับเรื่องจริงที่ ๑๓ หน้า ๑๑๑-๑๑๒

^{๒๗} James C. Ingram, Economic Change in Thailand Since 1850,
(California : Stanford University Press, 1955) p.27

^{๒๘} ประจักษ์ศิลปาคม หน้า ๘๕ เรื่องเดิมกับเรื่องจริงที่ ๑ หน้า ๗

เบอร์นี ได้เขียนไว้ในจดหมายของวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๖๘ ว่า ในรัชกาลที่ ๒ นั้น เจ้าพระ-
 บารพะคลังได้ทำเนิการค้าขายด้วย และเมื่อภายหลัง การค้าขายของหลวงก็พลอยมีส่วนร่วมขายมู-
 กล้วย^{๒๕} อาจเป็นเพราะกำไรในการค้าขายของ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงได้
 ทรงตั้งระบบการผูกขาดเก็บภาษีภายในประเทศ ควบคู่กับให้เอกชนประมูลผูกขาดภาษีสินค้าแต่ละชนิด
 การค้าขายของรัฐบาลจึงเริ่มเปลี่ยนไป มีการ เก็บภาษี เงินอื่น (เรื่องนี้เห็นได้ชัดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อ
 การค้าขายของหลวงยุติลง การประมูลให้เอกชนผูกขาดเก็บภาษีก็มีมากขึ้น^{๒๖} และได้ เจริญขึ้นอย่าง
 รวดเร็ว) ปลายรัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๒๖๐ รายได้จากการผูกขาดสินค้าต่าง ๆ คิดแล้วมากกว่า ๒
 เท่าครึ่งของเงินที่ได้รับจากการค้าต่างประเทศในทางอื่น ๆ ทั้งหมด ทั้งนี้เมื่อกลับมาถึงรัชกาลที่
 ๓ การค้าสำเภาของหลวงก็เป็นรายได้อีกหนึ่งสิ่ง เป็นที่สนพระทัยของพระเจ้าแผ่นดินสยาม
 ข้าราชการของพระองค์ แต่ก็ไม่สามารถกำหนดเงินที่ได้จากการค้าของหลวงได้ (ภาพเศรษฐกิจของ
 ประเทศจึงดีขึ้นในรัชกาลนี้ โขมมีการค้าเกินดุล สินค้าส่งออกมากกว่าสินค้านำเข้า^{๒๗})

รายได้ของรัฐบาลโดยปกติได้รับเป็นเงินของแท้ ข้าง มากกว่าเป็นหรือเงิน รัฐบาลจึงต้อง
 นำสินค้าเหล่านี้มาผูกขาดขาย จึงเป็นเหตุให้การ เก็บภาษีได้ไม่เต็มตัวของสินค้าขาย และระบบ
 การผูกขาดของหลวง หลังจากไทยได้ค้าขายกับชาวเรือ เบอร์นีแล้ว การค้าขายของหลวง

---

^{๒๕} The Turvey Papers, (Printed by order of the Vajiravudh
 National Library, Bangkok : 1912) Vol. I., pp. 50-51
^{๒๖} Ingram, เรื่องเกี่ยวกับเมืองรอตต์เทร็ด หน้า ๕๗
^{๒๗} Walter S. Vella, Siam Under Rama III, 1824-1851, (New York :
 J.J. Augustin Incorporated Publisher, 1957), pp. 20, 22-24.
 (referred from Crawford, Journal of an Embassy from the Governor
 General of India to the Courts of Siam and Cochinchina, 2nd ed.,
 p. 122)

บางประการของลองค์พระที่ระบุไว้ในสัญญา จึงทำให้รัฐบาลไม่กระตือรือร้นที่จะจ่ายเงินชำระค่า
 ซ้ำใหญ่ให้ถึงไต่พระระโยชน์ส่วนตัวจากการค้าผูกขาดของพระองค์ไม่พอใจที่จะต้องเสียพระระโยชน์ที่
 ไต่ไว้ให้ ดังนั้นจึงมีวิธีการใหม่มาใช้ เพื่อชิงรายได้จากการค้าต่างประเทศไปใช้ในการประมู
 ฒนาพาณิชย์ ในตอนต้นรัชกาลมีการผูกขาดพาณิชย์สินค้าเพียงสองสามอย่าง เช่นหลังจากที่ได้ทำ
 สัญญากับฝรั่งเศสแล้ว การผูกขาดพาณิชย์สินค้าได้ขยายตัวออกไปมาก ตามวิธีนี้แล้วเป็นอันยกเลิก
 การค้าของพระองค์ แต่ที่จริงระบบใหม่ที่เกิดขึ้นนี้ก็เป็นแบบเดียวกับการค้าผูกขาดของพระองค์ คือ
 พระเจ้าแผ่นดินและข้าราชการยังคงมีอำนาจทางเศรษฐกิจโดยผ่านทางเจ้าภคินี

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลไม่สามารถระดมเงินจากการทำการค้าขายเองเสียได้เนื่องจากข้อ
 ขัดข้องที่กล่าวมาข้างหนึ่ง แม้จะผูกขาดกับประเทศที่ต่างกับรัฐบาลต่างประเทศก็ตาม รัฐบาลใหม่ก็
 ต้องพยายามหารายได้มาจกคนอื่น จึงเกิดการประมูฒนาพาณิชย์สินค้าที่เบียดเบียนคนอื่น การค้าของ
 หลวงอยู่ก่อน การเก็บภาษีโดยผ่านเจ้าภคินีจึงเป็นการเบียดเบียนของรายได้ของรัฐบาล และ
 เศรษฐกิจของประเทศอย่างหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่องเกี่ยวกับการ
 เงินส่วนพระองค์พระมหากษัตริย์ว่า เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นเสด็จกลับราชธานีใหม่ ๆ นั้น พระองค์
 มีพระราชทรัพย์เพียง ๑๐๐ ซึ่งพอใช้สำหรับส่วนพระองค์ก่อนเมืองพระราชพิธีราชาภิเษก
 เมื่อพระราชพิธีแล้วพระองค์ทรงเหลือพระราชทรัพย์อยู่เพียง ๑๐๐ บาท ได้เงินคงคลังอีก ๒๐๐ ซึ่ง
 พระองค์ได้นำเงินจำนวนนี้ไปรับผูกการค้าต่อให้ด้วยพระราชอำนาจเรือไปขาย และเมื่อทรง
 เป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้นก็ให้ทรงพยายามหาเงินมาใช้ในราชการแผ่นดินกับยกการค้าขายหากำไร
 แต่พระโยชน์จากการค้าของพระองค์นั้น มาตลอดปรมา จำปีหนึ่ง ๆ ได้จากการผูกขาดสินค้าต่าง ๆ

^{๑๒} เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๑๑ หน้า ๑๖๗
^{๑๓} ขบวนการวิจิตรวาทการ "ภาณีอักษร" เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๑๒ หน้า ๑๐๕-๑๐๖

เช่น ทรัพย์สิน กระวาน งาช้าง รง น้ำตาล ไข่มุก ฤๅณา ย่าง ย้าย รวง ๙๗,๕๐๐ บาท
 จากการค้าไม้สักประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาท สินค้าอื่น ๆ ประมาณ ๓๐,๐๐๐ บาท รายได้จากกา
 รค้ากับจีน สิงคโปร์ และเมืองต่าง ๆ บนฝั่งคาบสมุทรประมาณ ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท^{๓๕} เมื่อรวมแล้ว
 รายได้จากการค้าของระบอบสินค้าจึงประมาณว่าได้มีประมาณ ๒,๗๗๖,๕๐๐ บาท ตามความคิดเห็นของ
 โพลในสมัยนั้น การค้าของพระองค์หารายได้ให้มาก การจะทำการค้าเสรีนั้นจะไม่ทำให้รายได้ของ
 ประเทศเดิมขึ้นขึ้น ดังปรากฏในจดหมายเหตุ จ.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๑) ก่อนที่อังกฤษกับเนเธอร์แลนด์
 จะโจมตีเมืองสิงคโปร์ (พ.ศ. ๒๒๕๕) เกี่ยวกับเรื่องที่ว่า ร้องทุกข์เรื่องการค้าระหว่างเมืองต่าง ๆ
 มากมายขึ้น จึงได้มีการประชุมกันให้ทราบถึงที่มาของรายได้ของรัฐมาดังนี้

...ภายในสิ่งที่ตั้งในแผ่นดินที่ ๓ จากที่มาแต่โบราณ ถ้าเป็นของเล็กน้อย ในแผ่นดิน
 ประจุบันนั้นก็ให้เลิกเสีย อย่างภาษีโรง ภาษีศักตถา และภาษีอากรอื่นเป็นเช่น ในกรณีที่
 คนหาซื้อของกันมาก อย่างภาษีที่ตั้งขึ้นกับผู้ที่ซื้อในแผ่นดินประจุบันนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าถึง
 ถึงขอยุติความมากนั้นก็ให้เลิกเสียก็มี ก็ในหนังสือฉบับนี้ก็มีคำกล่าว... free trade
 อย่าง เมืองสิงคโปร์ เห็นว่าเราจะลงมาขอยุติ ๑ และรเสรี สินค้าเข้าก็เจริญ สินค้า
 ขาออกก็เจริญ การเรื่องนี้ก็หาผู้เข้าใจแล้วว่า จะเป็นคุณแก่เจ้าบ้านเจ้าเมืองอย่างไร
 ก็เพราะสินค้าเข้าเจริญ ก็เป็นคุณแก่ชาวเมืองที่ซื้อของชาวต่างประเทศจะปล่อยของ
 สินค้าออกเจริญ ก็เป็นคุณแก่ผู้ค้าต่างประเทศ ก็สิ่งไรที่เรียกภาษีมากเรือ จะให้เกิด
 เสีย ขอมกจะให้เรียกชื่อไม่ ถ้าไม่ให้เรียกก็ของแผ่นดินมีจนพอพอแล้วเอา ก็
 ถ้าจะให้เรียกกระกอมเรียกภาษีมากเรือมาเรียกขมมก ก็ของที่ขายให้แก่ชาวต่างประเทศ
 เรียกภาษีเข้า เก็บขึ้นละ ๕ บาท ก็จะให้เรียกเอาแต่จำนวนที่เสียว่า ถ้าเป็นดังนี้

---

^{๓๕}D. B. Mallech, Siam, (Calcutta : Baptist Mission Press, 1852), p.64

มีเป็นอันยอมแพ้กับตนเองบ้าง การเรื่องนี้มีอยู่ว่าประเทศที่ใดตกลงกันแล้ว จะยึดอำนาจ
ไว้กับมากสักมาก ผู้ค้าก็ว่าในหลวงเป็นชาย นี้อะไรก็ยกไป อยู่ใต้วงมุนท์ทางรถไฟ
แต่เมืองไทยไปเมืองจีน แล้วมาอยู่ที่ท่าทำเป็น free trade นี้ก็ยึดกันอยู่ มาอยู่ที่
จำพวกนี้ที่ไม่มีเงินจะจ่าย แล้วประเทศที่จะไปก็มาอยู่ที่เดิมเก่า ผู้ค้าจะไม่ไปก็
หน้าคิดหลังบ้างนะ... ๓๕

โดยเหตุนี้จะเห็นได้ว่า การค้าขายอย่างนี้ ชาติในยุโรป เดิมก็มีการค้าขายของพวกเป็น
การค้าขายได้ใช้เงินประเภทมาก ความความผู้ส่งของของไทยในขณะนั้นเข้าด้วยให้เป็นภาพ "เสรี" (free
trade) แล้วก็จะขายของประเภทอื่น ซึ่งประการนี้เองการที่การค้าขายเองก็เป็นความ
จำเป็นเพื่อการค้าขายได้ ดังที่อธิบายในพระคทาว่า

...อีกอย่างหนึ่งว่าถึงอำนาจเมืองต่าง ๆ ในยุโรป ก็ได้ไปถึงอำนาจที่ อังกฤษ และฝรั่ง
เดิมนั้นก็รับสมมติแก่กันมาก ... กองตุลอังกฤษ กองตุลฝรั่งเศสได้เป็นหัวหน้าแล้วแต่เมื่อ
เรอ และทวีตทอเรีย ปีละ ๓๐๐ ซึ่งขึ้นไป นอกเหนือไปไม่ของอำนาจอำนาจกัน แต่
กองตุลประเทศฝรั่งเศสได้เป็นหัวหน้าแล้วปีละ ๓๐๐ คำถึงจีน เป็นเงินไทย ๓๕๐ บาท
ไต่เห็นว่ากองตุลประเทศฝรั่งเศสว่า เงินเท่านั้นไม่พอที่พอใช้ เวลไม่มีเงินมาทำ กรมเป็น
ไม่ได้ ต้องขออำนาจอำนาจกัน กองเวเนซุเอล... ก็ของ... ก็มาประการนี้ ผู้มีชื่อ
กองตุลเองเมืองต่างๆยุโรปก็ไม่เชื่อกันเห็นคิดเป็น ๒ ภาคว่า ของเมืองมีอำนาจใหญ่
คือฝรั่งเศส แต่อังกฤษเป็นอย่างหนึ่ง คือเป็นตุลตุล เมืองเวสต์ นิเชอเนลต์ แด็นิม ๆ
เป็นอย่างหนึ่ง ก็เมืองไทยนี้อำนาจไม่ยอมไม่จกกว่ากองตุลที่ออกชื่อที่ฝรั่งเศส จะได้

๓๕ กฎหมายแพ่งกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ กองพระธรรมนูญเรือน ของขุนนางอาช

ไปเขาอย่างฝรั่ง แต่ยังคงมีอย่างไรได้ ก็จึงต้องหนีที่อื่นมาอยู่ ที่ไหน
 ขุนนางไม่ให้ความตาย ก็เหมือนกับฆ่าไปเองอย่างฝรั่งและอังกฤษ เพราะเห็นอย่าง
 อยู่ในเมืองนี้บาง ที่จึงจะขายอย่างนี้ก็เหลือแล้วจะเงินเงิน ให้ไปไปขายลูกในอากาศ
 ยากอยู่ เพราะเมืองไทยคนมีชื่อนี้เป็นมากทุกคน ... จะขายเขาก็ไม่ได้ ...
 ก็เมื่อเขาก็มีเงินมากทุกคน เงินที่มากให้มากก็จะขอเพื่อเลี้ยงลูกเลี้ยงเมียเรา
 เงินก็จะให้ให้ลูกก็ไม่ให้ที่ ที่ไหนจะลงในช่อง เรานักขายลูกให้ใครเลี้ยง
 จำต้องปล่อยไปเขาไปหาทำการค้าขาย ... เจริญอย่างเมืองโปรตุเกส
 แดงเรามาอีก แต่ในไทยนั้น คนมีในทางผู้ของเราขายอยู่ที่นั่น... ^{๑๒}

อีกประการหนึ่งนักขายข้าวของหลวงพิเคราะห์ว่าเป็นภาระงานหนักสำหรับไทย เนื่องจากมี
 การเกณฑ์เอาข้าวของขาย รายได้จึงมีน้อย รัฐบาลจึงต้องหักภาษีเก็บมาแต่เมืองลาว
 แล้ว เพราะเมืองไทยเนื้อที่ประเทศใหม่ ๆ มีพระมหากษัตริย์ปกครองจะเรียกเก็บภาษีอากรได้
 ไม่ได้ บ้านเมืองยังไม่ราบรื่น ถ้าเก็บภาษีอากรหนักนักราษฎรจะกระพือกระเทือน จึงคงหา
 วิธีอื่นหารายได้ เช่น การค้าสำเนียง หรือการผูกขาดการค้า เป็นต้น

... เรื่องนักขายอากรก็ไม่ดี เพราะจะให้มีขึ้นอีกอย่างนั้นอยู่ ไหวก็จะถูกเขาเอาด้วย
 คนทั้งตัวก็ไป ก็ในเวลาที่ครั้งหนึ่งมีบ้านเมืองสงบสุขบ้าง ก็จะไม่เห็นว่ามี
 ถูกความวิบัติต่าง ๆ นั้นเลย จึงได้รักอำนาจการค้าขาย มากอย่างขายให้เขาเอาไป
 แลของที่เขาเอาเขาก็มีอะไรที่อื่นไป ต่อมาอย่างไปก็ขายข้าวของเขาเมือง เงินค่าอะไรใน
 ค้าขายเขาเขาก็จ่ายราคาตามแต่เมืองบ้าง เมืองบุตรธรรมบ้าง ว่าแต่ทั้งเมืองทางนอก
 นี้ก็ แต่ในกรุงเทพฯ อากรค่าน้ำไม่ใช่น้อย เงินที่เข้ามาเงินศรัทธาตามกลาง ๆ ๓ ๕
 เป็นความอย่าง เหล่านี้ปรกติเป็นเรื่องของกระทรวงของข้าเรา แต่ด้วยของของเราอื่นเรา

^{๑๒} เรื่องเดียวกันเรื่องอื่นที่ ๑๕

ชาวเมืองไคเจินไม่พอใจกิจการนี้ ๆ ต่าง ๆ ไม่เป็นอันจาก จนเกิดกบฏที่ฉงกย
 เรียกว่า Revolution ขึ้น เกิดจิกไป เจ้านักรบที่เป็นคนระวางตั้งนั้นออกไป
 อยู่เมืองเฉม ทราบเหตุแล้วแตกทัพมาสู่ราชระบอบที่ก่อให้เกิด Revolution นี้ได้
 แล้วระบอบบ้านเมืองให้สงบ ผู้ไท่ทั้งบางทมิ้นกับเจียงเสด็จไปเป็นเจ้า ก็หาเงินใช้ใน
 ราชการด้วยค่ารายที่ค่าเกาจีนอย่างก่อน ตลอดเมืองจีนทำสินค้าขายออกเจ้าแผ่นดิน
 ประตุกาขาย ทุกราคาแพง แลสินค้าเอาเข้ามาราคาแพง เรือถูกชำระอาไม่ใคร่
 มีมาในตรง จึงคิดคิดค่าเอาไปทุกสินค้าออกไปขายแต่เมืองจีน ... เอาเงินทำไรสำเนา
 ใช้ราชการแผ่นดิน การอย่างนั้นตลอดมาจนถึงแผ่นดินที่สองถูกข้าศึกในแผ่นดินเกิดขึ้น
 มาก สินค้าราคาแพง ในหลวงดำขายไปไม่ใคร่ ราษฎรก็บ่นกันมาก จนเงินจะใช้
 ราชการแผ่นดินไม่พอ เป็นเหตุให้ของออกนอกแดนเรื่องหนึ่งบ้าง ส่วนหนึ่งเป็นที่สามบ้าง
 แลถูกปี รัชสมัยแผ่นดินที่สาม ท่านจึงเปิดของคลังบ้านทั้งปวงปล่อยไปถูกข้าศึกขาย
 หมดหมดแล้วจึงเก็บภาษีเอาบนอกในสิ่งของต่าง ๆ ทั้งปวง พระเจ้าแผ่นดินที่ ๓
 นั้นท่านคิดกิจการดังนี้ ท่านรับสั่งว่าเอาอย่างเมืองจีนเมืองฝรั่ง การนั้นอย่างไรไม่รู้
 แต่เก็บภาษีในสิ่งของต่าง ๆ เช่นมีสินค้าในแผ่นดินที่ ๓ เว้นแต่เปิดเข้าทั้งมีใน
 แผ่นดินประยุบนี้ ก็ทั้งแผ่นดินที่ ๓ มาจนถึงนี้ เป็นเหตุให้ราชการไม่คล่อง มีคน
 เกียจไป การงานที่เก็บเอาเข้าใหม่ใช้สอยให้ทั่วช่วยผูกพันสยเอาว่าเขาก่อนเกีย
 จ้าง... เพราะหาเงินได้มากขึ้น แม้จะโทษเขาไปก็เดียดก็ไม่ได้ เพราะเงินจะใช้
 ไม่พอ... ^{๑๙}

โดยเหตุนี้จะเห็นได้ว่า การค้าสำเนาและศรัทธาของราษฎรที่ค้าขายต่าง เป็นของหลวงนั้น
 เป็นความจำเป็นสำหรับรัฐภาคไทย เพื่อจะได้เงินมาใช้ในการบริหารราชการต่าง ๆ รวมถึง
 เป็นเป็นเหตุให้ราชการด้วย โดยเพราะการค้า กิจการก็จึงมีกำไรรายได้ให้มาก จดหมายของ

^{๑๙} เรื่องเที่ยวกับเชิงขรตที่ ๑๖

เจ้าพระยาพระคลังมีใบปลิวเซอร์ จอห์น บารริงที่เมืองจีนใน พ.ศ.๒๓๘๓ (จ.ศ.๑๘๔๑) กล่าวว่า
 คนไทยเคยถือสินค้าพื้นเมืองบรรทุกลงสำเภามาขายที่เมืองจีน แต่ขณะนั้นประเทศจีนเกิดความวุ่นวาย
 การค้าขายตกลงทำให้ภาวการณ์ของสำเภามาขายสินค้าที่วางอยู่ขึ้นเอาออกขายก็ไม่มีกำไร จึง
 ทำให้รัฐบาลขายได้^{๕๕} หลังจากที่ไทยได้ทำสัญญากับเซอร์ จอห์น บารริงใน พ.ศ.๒๓๘๘
 แล้ว การค้าขายของพวกฝรั่งเลิกกันไป เมื่อขายได้ ชาวดอกของฝรั่งเห็นเวลาว่าง ๆ มากขึ้น
 จึงพากันไปประกาศใน พ.ศ.๑๘๘๘ (พ.ศ.๒๓๔๖) ว่า

...อันจะโปรดให้ยกเลิกภาษีอากรเสียทุกอย่างทั้งสิ้น ในพยานบุรีได้เข้ามาหาพิณไม่เน้น
 สูงต่ำยี่สิบเก้า เงินที่หีบจ่ายไปเสียการงานพิธีการระบอบ แด่แดนจ่ายทหาร แด
 พระปราทานเป็นพิธีการราชการผู้ให้บุญชอบ ึ่งไปช่วยกับรักษาแผ่นดิน ปราบปรามชน
 ชาติผู้ร้าย แลชำระกิจสุภะของชาติ อาชวาระราชบุตรด้วยดีเป็นอันมากนั้น จะได้อา
 แด่ไทยแล้ว ในทางจะรู้สำเนาในการใช้ก็ไม่มีค่าไร เพราะมีเงินในพระประเทศ
 ประเทศมีค่าขึ้นสำเนาการค้าขายเงินเป็นอันมาก แลจึงพระเจ้าแผ่นดินจะเอาขายหากไร
 มารักษาแผ่นดินนั้น ก็ไม่ทรงเป็นอย่างบ้านเมืองใหม่ ๆ ขึ้น ๆ ทั้งวงเยย เป็นอัน
 อย่างเมืองเล็กน้อยในประเทศหลายเมือง ๆ จึงต้องเก็บภาษีอากร เสียไปไว้ทั่วกัน
 อันทำให้ราษฎรเสียใจแถม...

ผลอีกอย่างหนึ่งจากการค้าขายและการค้าสำเภากลางก็ทำให้สินค้าในประเทศ
 ปรากฏลง เพราะราษฎรขายส่งออกนอกประเทศไม่ได้ ต้องขายให้แก่พระคลังสินค้า เวลาคง
 สินค้าก็กรรมกรมีข้อ ทำให้มูลค่าไม่มีกำลังใจจะผลิตสินค้าให้ไวมากขึ้น การที่อนุญาตให้ราษฎรทำ
 การค้าขายที่เมืองต่างประเทศได้ ทำให้ราษฎรมีกำลังใจและความรักการรัก ผลิตสินค้าต่าง ๆ

^{๕๕} เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณที่ ๕๗ จ.ศ.๑๘๓๖ ตอนที่ ๑๓๓ เอกไทยคำ

^{๕๖} เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณที่ ๕๘ จ.ศ.๑๘๓๖ ตอนที่ ๑๓๓

ในมาถึอื่น เพื่อนำปราชญ์มาให้ชาวต่างประเทศ เช่น นำไปมาถึอื่น ทำให้ราษฎรมิอาจได้เต็ม
แต่สิ่งนี้มีปริมาณกว่ามากจน ๕๐

นอกจากการให้รางวัลแล้ว เจริญพรขององค์พระราชาประสงค์เพื่อเป็นสิริมงคล
สำหรับคนออกปราชญ์นั้น บางทีทำให้เกิดเกียรติยศแก่ราษฎร และเป็นเหตุบังเอิญที่ระบอบสมเด็จ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นที่นิยมนำเอาสิ่งนี้มาใช้ในการเรียกเก็บภาษีอากรราษฎร
ซึ่งเป็นภาษีเงินได้ของราษฎรไทยของประเทศอย่างสำคัญอย่างหนึ่ง ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า

...โดยองมีรากมาจากดินของระบอบ งาช้าง แล้ว ตระกูล รง แก้วหิน ๆ เป็นของทอง
แทม โขไรไรทองสายแก่ระดังสินทรัพย์ต่างเคียว คือความแก่กล้าเองไม่ได้ ในหลวง
ให้มาถึจากที่ที่ที่หลวง ก็สิ่งของเหล่านี้ในบางเมืองจึงไม่ยังมีมาถึในมาถึ
ระบอบบ้างหลายประการ เพราะเหตุที่พระเจ้าแผ่นดินและเสนาบดีเห็นว่าบ้านเมือง
ยังไม่สมบูรณ์ สักจะเรียกกรณีย์แล้วทุกอย่างไป ถัดผู้ที่ไม่เอาของมาแต่พระองค์ก็จะ
กลัวเงินภาษีระบอบจะเสียให้สาธุโย ก็เงินเรียกได้มา อารมณ์อย่าง... แต่
ถ้าหากเรือค้าระหว่างประเทศ และสินค้าจากเรือต่างที่เก็บมาอย่างนั้น ก็ไม่เอาไรระบอบ
แผ่นดินเขา ในหลวงต้องให้คนให้หาไม้ในป่ามาถึสาถึอื่น แต่ให้มาถึทางเขาไม้แดง
ของป่าเขาเป็นสินค้าที่มูลค่าสูง แต่เขาผู้นั้นก็ขึ้นดูด้วยไม้ที่ช่วยสาถึเขาหาถึไร แต่ถึ
ถ้าเขาหาถึเงินเงินจึงเอาไปจ่ายไรระบอบแผ่นดินใหม่ ๆ พอแล้วแล้วไป ก็ในเวลาที่เป็น
อย่างนั้น ของถึงใจที่ไรระบอบอากร ถ้าในเวลาของระบอบระบอบก็ให้เจ้าพนักงาน
... เห็นแก่แก่ราษฎรที่โอบาย แล้วคิดราคาให้เป็นราคาของตนเองว่าราคาไรระบอบ หรือ
ขายกัน ก็สิ่งนี้ของไม่ของเสียมภาษี จึงให้ราคาของสูงกว่าไรระบอบ หรือขาย ของที่

๕๐ เรื่องเกี่ยวกับเงินตราที่ ๓๘ จ.ศ. ๑๒๓๖ เล่มที่ ๑๘ และ จ.ศ. ๑๒๓๗ เล่มที่ ๕๐

วิชาวิชาการแล้ว เมื่อในหลวงทรงพระประชวร ทรงก็ไปเรียกเอาที่เจ้าทนายนายอากร
 แล้วหักเงินให้ความราชการของข้าบ ก็ตั้งขึ้นเจ้าทนายไปเก็บภาษีของเป็นราคา
 ทรงนั้นหาว่าขายมากนัก หนักที่จะทรงมา จะว่านั่นเป็นแล้ว ๆ คือ ซึ่งใครก็เก็บเอา
 ภาษีเป็นราคาหลวง รักใคร่ใคร่กันแต่รักก็ไม่เก็บกัน แลก็ของเอาใจไม่ให้หาว่า
 จะทำเป็นหลวง จะเลือกจะขึ้นก่อนแล้วจึงจะเปิดให้ขาย เมื่อทำแล้วถึงเปิดเงินได้
 ก็ไม่ใคร่จะให้แก่ผู้กล้า ฤๅเอาไว้ใช้เสียเองนาน ๆ ต่อความให้ร่อยหรอออกไป ... การ
 ที่จะใช้เงินของข้าบของเป็นหลวงนั้นอย่างไร ในหลวงก็ไม่ใคร่ทราบด้วย การดูเสร็จ
 แต่เพียงเจ้าทนายงาน ๆ ผู้ถือเปิดเงินจากเจ้าทนายจนถึง ขางที่เจ้าทนายงานก็
 ด้เห็นในว่า เก็บเงินเอาไม่ใคร่ไม่เก็บจ่ายตามที่เจ้าทนายงานถึงจ่ายให้ไม่แล้ว เจ้า
 ทนายงานผู้ถือไม่ใคร่ยกเสีย ด้เห็นแก่ผู้กล้าที่เก็บของเจ้าทนายทำเป็นหลวง ... เว้น
 มาถึงแผ่นดินก่อนแผ่นดินพระจุลจอมเกล้าฯ พระเจ้าแผ่นดินมีพระสติสัมปชัญญะไกล คือการใน
 เมืองจีนและการเมืองกบฏของทหารผู้รบอยู่ที่ใด ๆ คือ สิงคโปร์ มินัง มอลกา
 ตมารัง บังกลาเด็ช แล่น้ำนี้ จึงทรงพระประชวรว่า จะหาเงินมาให้ราชการแผ่นดินด้วย
 การค้าสำเภาอย่างแต่ก่อนนั้น ใดจะไม่เสมอ ถ้าเป็นคราวเรือเดินหาญที่ชาวพระ
 ตรีภย์ในภาค แล่น้ำแห่งสำเภาหลวงทั้งทางที่รัฐที่ขุขามที่จะขึ้นออกนอกภาคมากไป พ
 ถ้าไรที่จะไ้ราชการก็ไม่ จึงทรงคิดยกย้ายเอาขางเมืองจีนแลเมืองกบฏของชาว
 ผู้รบอยู่ที่ใด ๆ ซึ่งก็หักเรียกภาษีอากรของข้าบและผูกสิ่งทุกอย่างที่มีในแผ่นดินนั้น
 แล้ว ให้เจ้าทนายรับผูกออกไปเก็บไปเอา ตั้งแต่นั้นเอาเงินขึ้นของพระคลังและเงินจ่าย
 จากองพระคลังก่อนหน้าเสมอ แลขึ้น ๆ กับผูกไป... ๕๑

เรื่องเก็บภาษีเงินธรณี ๕๑ จ.ร. ๑๖๖ ตอนที่ ๕๕

โดยเหตุนี้จะเห็นได้ว่าในชั้นแรกนั้น การค้าของหลวงหลายรายได้ให้รัฐบาลมาก การ
เก็บภาษีอากรต่าง ๆ เงินนี้ยังไม่ค่อยใช้ในราชการ รัฐบาลมีความจำเป็นอยู่เองที่จะต้องเสียไป
สำหรับค่าไรมาใช้จ่าย การผูกขาดสินค้าบางชนิดก็เช่นเดียวกัน สินค้าที่มีปริมาณมากอย่าง
รายได้ในมาก รัฐบาลต้องการค้าไรมาทุก ๆ จึงผูกขาดซื้อขายแต่ผู้เดียว ต่อการค้าต่างประเทศ
ก็คล้ายกับราชการไทยคงไม่ได้ ราชการต้องขายของที่ควรขายให้แก่รัฐบาล และรัฐบาลก็มีอำนาจ
ที่ต่อการค้าต่างประเทศเข้ามา เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐบาลจึงมีกำไรไรมาเกินไป เพราะเสียผูกขาดขาย
ได้เอง เช่นในชั้นหลัง การดำเนินการค้าขายของหลวงไม่มีระเบียบรัดกุม มีช่องทางให้ถูกฉ้อ-
โกงได้ การค้าของหลวงจึงถึงกับขาดทุนในบางครั้ง รัฐบาลจึงเปลี่ยนวิธีการผูกขาดสินค้าเป็นการ
เก็บภาษีอากรในรัชกาลที่ ๓ เนื่องจากได้ผลประโยชน์เป็นจำนวนแน่นอนกว่ากัน ถึงรัชกาลที่ ๔
เมื่อไทยเลิกการค้าของหลวงตามสนธิสัญญา พ.ศ. ๒๓๘๕ แล้ว รายได้ของ รัฐบาลจึงได้เพิ่ม
การเก็บภาษีสินค้าให้มากขึ้นยิ่งไปกว่าในรัชกาลก่อน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การดำเนินการ-
ค้าขายของหลวงของอังกฤษนั้นมีความสำคัญต่อการเศรษฐกิจของประเทศ

ทางการค้า เมือง

ตามประวัติศาสตร์แล้วเป็นการค้าขายกันระหว่างประเทศของไทยเป็นการผูกขาดของหลวง
ตั้งแต่การดำเนินการค้าต่าง ๆ ของหลวงต่างประเทศจึงไม่สามารถทำได้ นอกจากพระเจ้าแผ่นดิน
จะโปรดเกล้าฯ ให้การค้าต่างประเทศจึงต้องพยายามทำให้พระเจ้าแผ่นดินทรงมีอำนาจเหนือการค้า
คน และต่างพยายามกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งให้พระเจ้าแผ่นดินมองขาดความเชื่อถือไว้วางใจ

^{๑๖} W.A. Graham, Siam : A Handbook of Practical Commercial and Political Information, second edition, (London : Alexander Moring Ltd., The De La More Press, 1912) pp. 377-378

ดังปรากฏว่าพ่อค้าอังกฤษได้รับความเดือดร้อนจากการตีความของชาวสยาม ไทยเฉพาะใน
 พ.ศ. ๒๒๖๐ (ค.ศ. ๑๖๑๗) ต่อที่นาโทพยานชาวสวีเดนที่จะขายความผิดให้แก่อังกฤษ^{๕๗}
 ดังนั้นพ่อค้าต่างประเทศจึงต้องพยายามเอาใจไทยเพื่อขอความสะดวกทางราชการ เมื่อมีดังนี้
 ก็หาความเสริมสร้างอิทธิพลของตนในราชสำนัก เพื่อจะได้ทำการค้าโดยสะดวกในรัฐไทยเป็น
 แห่งอื่น ซึ่งจะช่วยให้การค้าของตนคง ไทยซึ่งคงเคยมีประเทศต่าง ๆ ซึ่งพยายามนำ
 อิทธิพลในไทย ในต้นยุคศตวรรษที่ ๒๐ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖) พ่อค้าโปรตุเกสได้เข้ามาค้าขาย
 ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก มากกว่านิราชันและอินเดียนเข้ามาทำการค้าขายและได้กำไรเป็น
 ยี่สิบเท่า ทั้งนี้พ่อค้าโปรตุเกสจึงเข้ามาค้าขายในไทยบ้าง และถึงครั้งนั้นก็เป็นที่ขึ้นในปี พ.ศ.
 ๒๐๕๕ (ค.ศ. ๑๕๑๒) เมื่อถึง พ.ศ. ๒๐๕๐ นิราชันอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก พ่อค้า
 นีส์มีกร เป็นทหารอาสาช่วยรบมา^{๕๘} ชาวโปรตุเกสได้ช่วยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 รบทำสร้างเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๐๕๐ จึงมีความ ๒๒ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงพระราช-
 ทานที่ให้ตั้งบ้านเรือนและให้สร้างวัดสวดมนต์ให้พระมีใจชอบ ความจดหมายเหตุของอินเดียนกล่าว
 ว่า ในขณะที่มีพ่อค้าโปรตุเกสอยู่ค้าขายในกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๐๕๐^{๕๙} คือจากโปรตุเกสแล้ว
 ก็มีชาวตะวันตกอื่น ๆ เข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยาใช้หลายชาติคือ ฮอลันดา และอังกฤษ
 เป็นต้น ความจดหมายเหตุโปรตุเกสว่า พ.ศ. ๒๐๕๐ (รัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช) มีคนไทย
 ออกไปตั้งเมืองใหม่แห่งแรกคู่พระราชโปรตุเกสว่า อ้าวตักโปรตุเกสมีไปทอดตั้งบริเวณกลางทะเล
 ทางชายทะเลตะวันออก ต่อมาจึงตั้งบ้านเมืองหลวง เมืองตะนาวศรีได้ ไทยจะยอม

^{๕๗} John Anderson, เรื่องเกี่ยวกับเมืองครั้งที่ ๑ หน้า ๒๗
^{๕๘} W.A. Graham, เรื่องเกี่ยวกับเมืองครั้งที่ ๑๖ หน้า ๑๒๖
^{๕๙} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาพรหมพิจิตร ไทยรบพม่า (เรื่องขึ้น
 ศึกรบพม่า ๒๒๖๐) หน้า ๑๐๐

ตกเมืองน่านขณะใดที่ประเทศสยามเข้ม แขนงเมืองที่เรือดที่เข้าอีกเอาไป ดูประจักษ์ประเทศ
ส่งบาทหลวงขึ้นมาหาบิดาเจ้าเมืองหรือบุตรหลานที่อยู่กับคนไทย เขาจะจากหาหรือถึงข้อสัญญาที่จะ
ทำกัน ไทยประเทศของนครดังนี้คือ

- ๑. ไทยประเทศที่ไทยจะรวมกำลังกับกรุงเทพฯ เพราะพระเจ้าย้ายลงมาได้
- ๒. ไทยที่ไทยกับประเทศไทยมาค้าขายถึงกันได้โดยสะดวก ขย่ำให้ของเสียหาอาหาร
- ๓. ไทยที่ไทยมีใจออกใจจากพระเพทไทย

ไทยเป็นเมืองทวายคือ ๑ และ ๒ และข้อ ๓ นั้นผมเห็นพระเอกภาพที่มีรับสั่งว่า พวก
ตอลีลาที่อังกฤษไปเข้าค้าขายกับไทย จึงต้องไปรักให้เข้าค้าขายเหมือนที่อังกฤษ ๒ ถึง
นครทวายอื่น ๆ การที่ไทยเข้าค้าขายกับประเทศไทย ทั้งคนไทยและอังกฤษ ก็ก่อน
นั้นเมืองไทยไม่มีความวิริยะ จึงไม่เห็นมีการทวายที่จะมีได้ออกไปเสีย ไทยประเทศจึงทำ
สัญญาไทยให้สำเร็จ

ซึ่งในจะเห็นได้ว่า ข้อกล่าวประเทศที่เข้าค้าขายกับไทยพระเจ้าย้ายลงมาได้กับเมือง
อยู่เสมอ และทวายตามเขาใจเจ้าของประเทศ ที่เมืองอื่นก็เข้าค้าขายกับพระจะได้มีอำนาจ
เสียเสีย การที่เมืองไทยกับเมืองประเทศไทยนี้ เป็นที่ทวายกับชาติที่เป็นเจ้าของประเทศ
ไทยเองก็อยู่ในความเช่นเดียวกันนี้ ดังนั้นเมืองที่อังกฤษและอังกฤษเข้าค้าขายกับทวาย
นอกจึงได้ไปทวายกับเมืองทวายประเทศไทย ไทยประเทศที่เป็นผู้ช่วยให้คนจากพวกไทยประเทศที่
นำรังเสีย และจะนำความมาทวายให้

เนื่องจากทวายกับไทยเป็นนครค้าขายของเมือง ทวายกับประเทศซึ่งทวายตามขอ
สิทธิแต่เมืองต่าง ๆ ได้จากประเทศ ไทยประเทศจึงมีสิทธิ์ ดังนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๒๖๐

๑ เรื่องเมืองกับเมืองทวายที่ ๘ หน้า ๒๒๘-๒๒๙
 ๒ W. A. Graham, เรื่องเมืองกับเมืองทวายที่ ๘ หน้า ๒๒๗

ขอติเตียนให้เป็นที่ทราบกันทั่วทั้งจากไทย จึงทำให้พ่อค้าในกรุงเทพฯและอังกฤษไม่พอใจ
ชาวกรุงเทพฯจึงเข้ายึดเรืออิตาลีไว้ต่างฝั่ง แต่ถูกไทยบังคับให้คืนเรือคืนในเสีย ออิตาลี
เองก็ได้พยายามทำให้เป็นเรื่องราวไทยให้ดีขึ้น ในกรุงเทพฯไม่ยินยอมคืนเรือให้แก่อิตาลี และ
กลับเข้าใจมีเรือไทย ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบริษัทในกรุงเทพฯและไทย ซึ่งทำการรบพุ่ง
ฉกฉวยในทางธุรกิจ ทั้งรายหลังรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เสด็จในที่สุดของรัฐบาลกรุง
กันได้ การวิวาทกับในกรุงเทพฯจึงทำให้เรืออิตาลีมาแล่นในทะเลไทย

ตั้งแต่เริ่มมีการค้าขายติดต่อกับชาวต่างประเทศ เป็นที่ทราบถึงสมัยสมเด็จพระเจ้า
บรมราชาทรง รัฐบาลไทยได้ควบคุมการค้ากับต่างประเทศอย่างเข้มงวดมากขึ้น ห้ามราษฎร
ค้าขายกับชาวต่างประเทศโดยตรง โดยผูกขาดกันทางทะเลให้เป็นของหลวง ราษฎรไทย
เจรจาซื้อขายกันที่ท่าเรือต่างเมืองในทะเลจีนใต้หรืออ่าวไทย แต่ในขณะนั้นก็มีหมู่
ฮิมาลายุ โศภณาว่า โดยระเทศาภิบาลประเทศนั้น ห้ามเรือเข้าค้าขายติดต่อกับพ่อค้าชาว
ตะวันตกจึงต้องอาศัยเรือค้าขายของไทยเป็นที่จอดเรือการค้าขายสินค้าของตน และมีสินค้า
ที่ขุ่น เมื่อสงครามระหว่างประเทศเป็นกลางค้าขายของพ่อค้าตะวันตก ทั้งนี้เมื่อรัฐบาลไทยจะเข้มงวด
ควบคุมในการค้าขายต่างประเทศ พ่อค้าฝรั่งก็ต้องยินยอมเอาใจไทยไว้ เพื่อประโยชน์ในการ
จัดการการค้ากับประเทศนั้นดังกล่าว

ในสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมราชาทรง การผูกขาดการค้าของหลวงทวีมากกว่า

“สงวน ชันง การค้ากับในทะเลระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ (เรื่องการค้า
อิตาลี) ธรรมสาร น. ๒๒๕๑) หน้า ๒๖๖-๒๖๗, ๒๖๘

“กระทรวงมหาดไทย เรื่องการค้ากับนานาประเทศ (เรื่องการค้ากับอิตาลี)
ธรรมสาร น. ๒๒๕๑) หน้า ๒๖๖-๒๖๗

รัฐสภาของ... รัฐสภาแห่งนี้เป็นของกษัตริย์... รัฐสภาของสยามเดิมเคยเขียนบทกวี
 จะคงการตั้งโต ต้องมาขอจากรัฐสภา ถ้าหากเข่งก็มี สมชายราย ใครจะได้ไปก็คงแล้ว
 แต่รัฐสภา รัฐสภาจึงมีอำนาจเหนืออื่นใด เป็นการซึ่งมีให้ทั่วด้วยระบอบใหม่ได้เขียนร้อย
 และทางของพระยามหาอำมาตย์เป็นที่พอใจของรัฐสภา โดยปกติที่ต่ออำนาจประเพณี
 เข่ามาก ถ้ารัฐสภาต้องการตั้งให้ถึงสิทธิเลือกข้อใดก่อน และข้อความราชการที่รัฐสภาพอใจจะให้
 บางครั้งถึงกับให้รับว่าลุ่ม แต่ทั้งสองฝ่าย เพราะประเพณีนี้จะได้รับประโยชน์จากรัฐสภาไทย
 ซึ่งช่วยเหลือในการรักษาขนบเดิมมากกว่า เช่น ช่วยในการรักษารัฐธรรมนูญ โดยอาศัยเรือไทยไป
 ชื่อว่า "..." ดังปรากฏว่าอธิบดีกรมการมหาดไทย ได้มีคำสั่งให้เจ้าพระยา
 ราชทูตว่า จะช่วยเรือไทยที่มาจากต่างประเทศ และรัฐสภา อธิบดีไทยส่งเรือมาช่วย
 มาถึงประเทศไทยใน ค. ๑๘๖๓ และ ๑๘๖๕ (ค. ๑๘๖๐, ๑๘๖๓) เพื่อให้ความช่วยเหลือ
 ดังกล่าว เจ้าชายเฟรเดอริก เฮอร์ซิงแห่งเนเธอร์แลนด์ (Prince Frederick Henry of
 the Netherlands) ได้มีพระราชสาส์นแสดงความชื่นชมเจ้าพระยากรมหมื่นนครสวรรค์
 ในการเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ และแสดงความสนใจในการสวรรคตของพระเจ้าแผ่นดิน
 พระองค์ท่าน ^{๑๖} ใน ค. ๑๘๖๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นวิมลวงษา
 ณ เชียงใหม่ และใน ค. ๑๘๖๖ ในการเสด็จพระราชดำเนินไปอเมริกา โดยเจ้าพระยา
 ทูลชมเชยเจ้าพระยากรมหมื่นวิมลวงษาว่า ฝ่ายอธิบดีไทยจะส่งเรือมาช่วย ^{๑๗} ถ้า สมภารของชีวิต

^{๑๖} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ไทยกับอเมริกา เรื่อง
 เกี่ยวกับการตั้งเรือที่ ๑๖ หน้า ๒๖-๒๗

^{๑๗} William Alfred Roe Wood, A History of Siam, (Bangkok :
 Chulalongkornrajavidyalaya Press, 1959), pp.177-178

ยึดถือในเคี้ยวของออลันดาเองก็ทราบทั่วว่า ถ้าออลันดาไม่ให้ความช่วยเหลือแล้ว พระเจ้าแผ่นดิน
 ไทยจะทรงพระทีโรย และกีดขวางการค้าของออลันดา จึงได้สั่งให้แม่ทัพเรือชื่อ อาเนด แจน-
 เสน พัดนาม คุมกองทัพเรือไปช่วยไทยที่เมืองสงขลา และยังได้ตั้งกำนันแม่ทัพเรือออลันดาให้
 ไปตั้งเมืองสงขลาให้ไว้ เพราะเจ้าออลันดาให้ความช่วยเหลือเช่นนั้นแล้ว บริษัทก็ได้มีผล-
 ประโยชน์ทางการค้าจากประเทศไทยมาก อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏว่าของ เรือออลันดาได้
 ช่วยเหลือกองทัพไทย จึงอาจเป็นไปได้ว่าเรือของออลันดาหาไม่เมืองสงขลา ^{๕๖} ออลันดา
 ส่งมอบในการปราบปรามกบฏที่เมืองปัตตานี จึงทำให้สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงโปรด
 บรมานและให้พระพรหมทนายเงินให้ขอออลันดา ๕,๐๐๐ กุลอรินซึ่งคิดเป็นเงินหนึ่งหมื่นสองร้อยก
 ไรรับเงินนี้ในจากการอนุญาตให้พ่อค้าต่างประเทศการค้าได้ในประเทศไทย ถึงแม้ว่าสมเด็จพระ
 เจ้าปราสาททองจะทรงโปรดปรานออลันดาในการช่วยปราบกบฏปัตตานี แต่พระองค์ก็โปรด
 ประทานน้อยลง เมื่อผู้สำเร็จราชการออลันดาที่ปัตตานีเห็นพระพรหมทนายเงิน ก้าวใจไทยไว้จาก
 ไม่ผูกพันเรื่องพิธีของออลันดาในการส่งข้าวให้แก่ออลันดา ^{๕๗} ในตอนปลายแผ่นดินสมเด็จพระ
 เจ้าปราสาททอง อำนาจของออลันดาในประเทศไทยได้ขึ้นถึงขีดสูงสุด

ศรีเมืองแม่ทัพสมเด็จพระนารายณ์นเรนทร พระองค์ทรงทรงดำเนิรนโยบายอย่าง
 ตุณ เหมือนมีไทยยกเป็นเมืองขึ้นของออลันดา ในระยะนี้ออลันดาได้ครอบงำเกาะชวา มี
 อำนาจในท้องทะเลจีน นอกจากนี้ออลันดาซึ่งได้ไปฝรั่งเศสก็มีผู้นำว่า ออลันดาไม่ให้ออลันดา
 โรมันคาทอลิกอย่างพวกโปรตุเกสจึงมีผู้นำเดวิดซึ่ง มีผู้นำเดวิดเข้าใจให้ว่าออลันดาไม่ให้ออลันดา

---

^{๕๖}สงวน อ้นภ เวียงเวียงกับเวียงจันทน์ ๕๖ หน้า ๒๒๒-๒๒๓ (อ้างจาก
 Records of the Relations between Siam and Foreign Countries in the
 17th Century, Vol.II., p.7)
^{๕๗}สงวน อ้นภ เวียงเวียงกับเวียงจันทน์ ๕๖ หน้า ๒๒๒, ๒๒๓

ศาสนาคริสต์ จึงอนุญาตให้ไปทำการค้าขายในที่นั้นได้ ประเทศอังกฤษได้ขอพระเจ้าปดุงแห่ง
 ไทยโดยมีขุนนางการค้าชาวอังกฤษอีกมาก ครั้นถึงแก่สิ้นพระชนม์พระบาทสมเด็จพระ
 กรมพระคลังสินทรัพย์ได้ขอเรือรบจากอังกฤษโดยมุ่งจะนำลูกเรือค้าขายไปขายจนถึงจีน
 และญี่ปุ่นเอง ต่อมาไทยทราบว่ารัฐบาลไทยจะเอาเรือรบไปขายก็พอใจ และขอคืนเรือ
 ก็มีคำสั่งมากขึ้น ในท้องอาชิวไทยทั้งแก่ชนแล้ว [redacted] ๒๕๐
 ๒๕๐๑) ต่อมาจึงมาเห็นวิวาทกับไทยได้เรือ [redacted] ๒๕๐๑
 ทางประเทศสยาม ปิดไปบ้าง ส่งกองทัพเรือมา [redacted] เรือไทยเข้าออก
 และขอแก้ไขวิธีการค้าขายมาจางของไทย นอกจากนั้นยังมีจดหมายที่ส่งให้ [redacted]
 ไม่ให้เรือบรรทุกสินค้าขายกับไทย บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษในขณะนั้นจึงจะเลิก
 ความสัมพันธ์กับไทย แต่ไม่ต้องการจะขัดเคืองกับอังกฤษ จึงได้ส่งคำแนะนำไปยังเซอร์ จอร์จ
 ออกซิงตัน (Sir George Oxinden) ว่า จะปฏิบัติอย่างไรในสถานการณ์เช่นนี้ เพราะไม่ได้
 รัฐบาลสยามเป็นทางการถึงกรมพระนครหลวงของไทยและอังกฤษ ใน [redacted]
 สยามว่าได้รับคำขออย่างไร แต่ประธานสภาของบริติชอินเดียน เมจิสเตรทส์ ได้ตอบว่า จะไม่
 อนุมัติเรือบรรทุกสินค้าขายกับสยามของอังกฤษกับเมืองท่าใด ๆ ที่มีความขัดแย้งกัน
 แล้วพวกเรืออังกฤษจะหาสงครามกับรัฐบาลประเทศอื่น ๆ ^{๕๕} ต่อมาเกรงอังกฤษ จะแย่งการ
 ค้าขายของเรือในทะเลไทย จึงได้ประณามของ [redacted] ชาติไทย ไทยเองก็ไม่ได้อีกว่า
 ต่อมาจึงจะเป็นการรุนแรง ไม่เห็นได้เปรียบตัว จึงต้องยอมทำสัญญากับอังกฤษ ซึ่งได้ลงนาม
 กันเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๖๓ (ค.ศ. ๑๘๖๔) ไทยยอมให้เรืออังกฤษมีสิทธิออก항สินค้า
 แพร่ทั่วถึงกัน และจะไม่จ้างจีนเป็นลูกเรือหลวง เรื่องจึงเป็นอันเลิกแล้วกัน

---

^{๕๕} John Anderson, เรื่องเกี่ยวกับเรือรบที่ ๕ หน้า ๑๗๔๔

การกระทำของอัครราชทูตต่างหากที่มีสาเหตุสืบเนื่องจากการล่า แต่ก็มีผลต่อพระกระษัตริย์
 ถึงความประสงค์ของประเทศด้วย ดังนั้นสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงไม่ทรงไวใจรั้งอีกต่อไป
 ทรงจะหมายมุ่งย้ายเมืองไทย ทั้งนี้ในมาจึงทรงเป็นวิเทโศบายกับพระกระษัตริย์เมืองกัน
 พระนคร เพื่อตั้งธานีที่จะขนานทางทะเล ทรงพระราชดำริเห็นว่า กรุงเวียงจันทน์อยู่ใกล้
 ทะเลมากที่สุด ข้าพเจ้าจะเอาเรือกำปั่นรบขึ้นมากองได้ จึงโปรดให้สร้างเมืองเวียงจันทน์ใหม่
 ราชธานีอีกแห่งหนึ่งไว้ที่อู่กับธานีที่จะขนานทางทะเล และยังได้ทรงมีพระราชดำริจะสร้างป้อม
 ปราการที่เมือง เขมร และเมืองนันทบุรี ไว้สำหรับป้องกันธานีที่จะขนานมาถึงกรุงอีกด้วย ^{๕๕}
 หลังจากเมื่ออัครราชทูตเข้ามาในคราวแรกกับไทยแล้ว สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระดำ
 ลินดำใจในวิถีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในยุโรปอื่น ๆ เมื่อครั้งก่อนจะอัครราชทูตไว้ ในเหตุเหล่านี้
 แสดง บวิที่อัครราชทูตจะวิไลของอังกฤษในสมัยที่จะเข้ามาตรวจกิจการภายในของไทย
 นอกจากที่วังมีความปรารถนาจะเปิดโรงเรียนที่อยุธยา ซึ่งท้าวขัติย์ได้ให้ข้อกล่าวไว้ และใน
 ขณะเมื่ออัครราชทูตเข้ามาในไทยนั้น อังกฤษก็คิดจะยึดเมืองศรีและมะริด ซึ่งเป็นเมืองท่าค้าขาย
 ของไทยทางตะวันตกไปให้ไทยค้าขายแข่งกับอังกฤษอีกด้วย ^{๕๖} จึงเหลืออยู่เพียงวังเขต

ใน พ.ศ. ๒๒๒๕ (ค.ศ. ๑๖๘๒) บาทหลวง เกอ ลานซอ ของประเทศ บิชอปแห่งเฮริช
 (Monsieur de la Motte Lambert, Bishop of Serythe) เดินทางมาเมืองไทย
 และต่อมาใน พ.ศ. ๒๒๒๗ (ค.ศ. ๑๖๘๔) บาทหลวง ปาญญ บิชอปแห่งเฮติโอปอลิส

^{๕๕} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาภาณุรังษานุภาพ ไทยรบพม่า เรื่องเกี่ยว
 กับเรื่องสมรที่ ๕๑ หน้า ๒๕๐-๒๕๑

^{๕๖} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาภาณุรังษานุภาพ "อธิบายเมืองกันที่ไทย
 จะเป็นในวิถีที่ฝรั่งเศส" ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๗, ประชุมพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
ฉะพิน เล่ม ๗ (โรงเรียนข้าราชการศึกษาของพระนคร พ.ศ. ๒๔๖๗) หน้า ๕

(Monseigneur Pallu, Bishop of Heliopolis) และคณะมิชชันนารีชาว
 ฝรั่งเศสในภายหลังออกก็โคเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าแผ่นดินไทยทรงแสดงความ
 สนพระทัยต่อมิชชันนารีคณะนี้มาก คณะบาทหลวงฝรั่งเศสได้ทำประโยชน์ให้แก่ไทยคือ
 บาทหลวงพอลมี วาเลอเนรา Father Thomas Valguernera) ได้วางโครงการ
 ก่อสร้างป้อมใหม่ทั้งทางบก อยุธยา นนทบุรี และที่อื่นๆ เพื่อป้องกันการรุกรานของพวก
 ฮอลันดาเป็นประการแรก^{๕๑} ต่อจากนั้นไทยก็เริ่มติดต่อกับชาวฝรั่งเศส และเปิดทาง
 พระราชไมตรี โดยที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงหวังว่า ถ้าฮอลันดาจะทำการรุนแรง
 กับไทย ฝรั่งเศสซึ่งเป็นพันธมิตรของไทยก็คงจะให้ความช่วยเหลือ พระราชวิเทโสมานนี้
 ในห้วงยุคนี้และสมัยนั้น ผลก็คือสามารถยับยั้งฮอลันดาไม่ให้ทำการรุนแรงกับไทย แต่อย่างไร
 ก็คือไทยเกือบตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส^{๕๒}

ในด้านการติดต่อกับพ่อค้าอังกฤษนั้น ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
 ไทยเกิดกรณีพิพาทกับอังกฤษด้วยเรื่องไทยปรับปรุงการค้าขายทางฝั่งทะเลตะวันตก
 ก่อนที่จะเกิดข้อวิวาทกันนั้น ไทยพยายามดำเนินการผูกมิตรกับบริติชอีสต์อินเดียของ
 อังกฤษด้วยเช่นเดียวกัน ดังปรากฏว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงอนุญาตให้
 พ่อค้าอังกฤษซื้อที่ดินตามหัวเมืองต่างๆ คือ ไซยา ชุมพร และพัทลุง โคโดยสะดวก
 นอกจากนี้ใน พ.ศ. ๑๖๘๖ (ค.ศ. ๑๖๔๔) ยังได้เสนอให้อังกฤษสร้างป้อมปราการที่
 เมืองปัตตานี เช่นเดียวกับเมืองมัทราสในอินเดีย และเพื่อเป็นการตอบแทน ไทยก็
 ให้อังกฤษทำสัญญาเป็นพันธมิตร เพื่อให้ฮอลันดาเกรงขาม ขณะนั้นปัตตานีเป็น
 กบฏต่อไทย และกำลังมีการรบพุ่งกันอยู่ อังกฤษจึงเปลี่ยนข้อเสนอให้ไทยทำสัญญา

^{๕๑} Wood, เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๕๑ หน้า ๑๘๕-๑๘๖

^{๕๒} อังสวณ อึ้งลึง เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๕๒ หน้า ๑๕๐-๑๕๑

คือสินค้าจำนวนที่แน่นอนเป็นประจำ ไทยปฏิเสธ อังกฤษจึงปฏิเสธเรื่อง เมืองปัตตานีด้วย ^{๕๕}

การกักขังทางค้าระหว่างโลกของแคว้นสยาม หรือทางมหาสมุทรอินเดียใน ไทยมีเมือง
ท่าสำโรง คือเมืองมะริด พระคลังสินค้าเป็นผู้จัดการการค้าขายของรัฐบาล แลจะหาทำไม่เกิด
ข้อวิวาทกับอังกฤษขึ้นเนื่องมาจากการจัดปริมาณการค้าขายของหลวงของพลกลอย พลกลอย
เป็นผู้จัดการพระคลังสินค้า พระคลังจะนำไม้เรือไทยไปค้าขายถึงนานาประเทศให้ไต่กำไร
มากเมื่อครั้งที่พลกลอยรับไม้ค้าขายทาง เมืองไทย จึงได้สร้างท่าขึ้นแถวแม่น้ำแคว แล้วจัดซื้อ
พลกลอยให้มารับจ้างเดินเรือของหลวง การที่อังกฤษออกการค้าขายทางตะวันออกนั้น บริษัท
อินเดียตะวันออกของอังกฤษได้รับอนุญาตจากรัฐบาลอังกฤษให้เป็นผู้ทำการค้าขายไป แคว้น
เซียะ บริษัทไม่ยอมให้เอกชนชาวอังกฤษค้าขายโดยลำพัง เพื่อหาผลประโยชน์ของตนเอง พลกล
อยที่นำไม้รับจ้างบริษัทของการจะหาผลประโยชน์ทางการค้าขายของตนเองมากกว่าที่จะไต่จาก
บริษัท จึงไม่พอใจจะอยู่กับบริษัท แลจะออกไปค้าขายเองก็แรงจูงใจบริษัทจึงแตกหนี เมื่อ
พลกลอยเข้ามารับราชการกับไทยมีหน้าที่อำนวยความสะดวกการค้าขายของหลวง รัฐบาลการค้าขายของชาว
ต่างประเทศ เห็นว่าถ้าไม่รับจ้างเดินเรือและทำการค้าขายของหลวง การค้าขายจะเจริญ
และไต่กำไรเข้าพระคลังเพิ่มขึ้น จึงเกลี้ยกล่อมชาวอังกฤษให้เอาใจออกห่างจากบริษัทมารับ
ราชการเดินเรือการค้าขายของหลวง โดยยอมอนุญาตให้อังกฤษเช่าสินค้าของตนเองไปมาในเรือ
หลวงได้ ก็มีผลมากมีกร เป็นจำนวนมาก พลกลอยได้พูดต่อให้ทั้งเมืองมะริดเป็นสถานีการค้า
ขายของหลวง แลสร้างป้อมประจำตำแหน่งตามนี้ไว้ตั้งขึ้นขึ้นแล้วพูดต่อให้รับราชการ

^{๕๕} เรื่องเกี่ยวกับเจียงอรตที่ ๕๔ หน้า ๘๖-๗ (อ้างจาก Records of the Relations between Siam and Foreign Countries in the 17th Century, Vol. III, p.7)

Wood, เรื่องเกี่ยวกับเจียงอรตที่ ๕๗ หน้า ๒๐๐

เมอริทอนี เป็นที่ออกพระ เจ้าเมืองมะริค เสนอแด่ โวท์ เป็นเจ้าท่า ไปพิพากษาของ
 รัฐบาลมะริค เรื่องนี้ยอมทำใหม่ถึงอังกฤษไม่พอใจ แต่ก็ไม่อาจตีความอย่างไรได้ เพราะ
 รัฐบาลอังกฤษยังคิดจะผูกพันเป็นไมตรีกับไทยอยู่ คนไทยที่จะวิวาทกับอังกฤษคือ โวท์จึงรับ
 ราชการกับไทยมาประ โยชน์ได้แทน เกิดข้อเรื่องกับเจ้าเมืองกอลลอนนาในอนเคียภาคใต้ เจ้า
 เมืองกอลลอนนาได้ถ่มถ้ำผู้ไปค้าขาย ทำให้การค้าของโวท์ของชาวหมู่เสียผลประโยชน์
 เสนอ โวท์ได้รายงานมาถึงกรุง รียูเยา ตลอดจนได้สั่งให้โวท์ยื่นคำร้อง เรียกว่าเสียหายเป็น
 ภายลัก อีก จากเจ้าเมืองกอลลอนนา ถ้าไม่ได้ยกเลิกให้แบ่งเรือขับเรือค้าขายของแคว้นกอล
 ลอนนา แต่ให้ระงับการทำใ้แก่กระหม่อมกระเทือนเมืองบริติชหรืออินเดียของอังกฤษ ซึ่งมี โรงสินค้าทั้ง
 ค้าขายอยู่ที่นั่นด้วย เมื่อโวท์ได้รับคำสั่งจากพลเอกเดวิดเวินทอนให้เรือในทำเนิการกับ
 กอลลอนนา โดยแต่ไปโคสต์ (Coast) เป็นผู้บังคับการเรือ ออกเดินทางจากมะริคเมื่อวันที่
 พ.ศ. ๒๒๒๕ แต่เมื่อเรือออกเดินทางไปในที่นั้น โวท์ก็ได้รับคำสั่งจากทางยุโรปให้เลิกการค้า
 กาลัง ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะพวกพ่อค้าและกษัตริย์มะริคได้ให้ตนเข้าไปเป็นเงา เพื่อรักษาผลประโยชน์
 ทางการค้าขายของตนเองในบริเวณนี้ได้ อย่างไรก็ดี โวท์ก็ตั้งใจจะดำเนินคำสั่งฉบับนี้ จึงเป็น
 แต่ส่งคำเน่าคำสั่งฉบับนี้กลับไปให้ โควท์ หรือทั้งหนังสือส่วนตัวให้ โควท์ปฏิบัติตามนโยบายเดิมของ
 ตนได้ โควท์จึงได้ดำเนินการตามที่โคกลงตั้งไว้แต่เดิม และจึงได้ทำมิฉะนั้นจนไปกระหม่อม
 กระเทือนฉบับของประ โยชน์ของอังกฤษ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๕ พลเอกเดวิดเวินทอน
 เขียนไว้ว่า กรุงรียูเยาได้รับข่าวว่าบริติชหรืออินเดียของอังกฤษจะทำการขอมแนบโดยบอก
 เจ้าเมืองมะริค ให้ทางมะริคเตรียมการต่อสู้ไว้ให้พร้อม ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษ
 จึงถึงเกือบสิ้น บริติชหรืออินเดียของอังกฤษได้พยายามให้พระเจ้าเจมส์ที่ ๒ พระกา สงคราม
 กับไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๒๗ (พ.ศ. ๒๒๔๘) แต่พระเจ้าเจมส์ไม่ทรงยินยอมให้เกิดความขัดแย้งกับ
 ฝรั่งเศส ซึ่งขณะนั้นมีความสัมพันธ์อันดีกับไทย จึงมีทรงสั่งเสีย จนถึง พ.ศ. ๒๒๒๘ พระองค์
 จึงได้ทรงออกกฎหมายห้ามคนอังกฤษมาค้าขายกับเจ้าต่างประเทศ บริติชหรืออินเดีย

๒๑๕

ของอังกฤษจึงได้ประกาศสงครามกับไทย ขุนนางไทยที่อาศัยอยู่ใน ๓ ประเทศ คือ ญี่ปุ่น เมืองท่า
 อเมริกา ญี่ปุ่น และชาวอังกฤษทุกคนที่รับราชการกับไทย ในวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ.
 ๒๔๐๐ บริษัทอังกฤษได้เรียกร้องให้พระเจ้าแผ่นดินไทยจะใช้ค่าเสียหายให้เป็นเงิน ๒๕,๐๐๐
 ปอนด์ สำหรับเป็นค่าเสียหายที่อังกฤษได้รับจากการทำสงครามระหว่างไทยกับกอลคอสเตค
 พร้อมทั้งขอเรียกร้องให้บริษัทได้มีกำหนดมาถวายพระเจ้าแผ่นดินไทยว่า จะรับปากว่าอเมริกา
 กว่าไทยจะได้ปฏิบัติตามข้อเรียกร้อง

ในเวลาเดียวกันบริษัทอังกฤษได้สั่งให้กัปตันเวดเค้เพน คู่มือเรือรบชาวเมืองอเมริกัน เข้า
 ประกาศห้ามชาวอังกฤษรับราชการกับไทยมาแจ้งให้ชาวอังกฤษทราบ เวดเค้เพนมาถึงเมืองมะริค
 ในวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๐ ชาวอังกฤษที่มะริคทั้งหมดก็เชื่อฟังโดยดี ลงชื่อรับทราบพระบรม-
 ราชโองการ แต่บริษัทอังกฤษยังมีคำสั่งบอกเหนือศีรษะออกไปคือ ให้กัปตันเวดเค้เพนพิจารณา
 สถานการณ์เขาเองว่า ถ้าจะมี เขาเมืองมะริคเป็น เมืองของอังกฤษได้ก็ให้ปฏิบัติไทยในท้องขอ
 อำนาจ นอกจากนี้บริษัทยังได้แต่งตั้งคนไว้ล่วงหน้าว่า จะไม่มีใครเป็นผู้ว่าการ ใครเป็นผู้
 ผู้ว่าการเมืองมะริค และใครเป็นผู้รักษาการทหารอีกด้วย ผู้ที่องนามในคำสั่งนี้ชื่อ เอเลียส เกล
 (Elias Yale) เมื่อเวดเค้เพนมาถึงเมืองมะริคนั้นชาวอังกฤษ ได้หนีขอร้องอันเนื่องแต่ กัปตัน
 เวดเค้เพนที่ชาวอังกฤษจะได้เห็นทางออกไปจากเมืองมะริค จากที่เมือง เกิดระแวงว่าชาวอังกฤษ
 ฝักใฝ่กับเมืองมะริคให้แก่ชาวต่างประเทศ ในวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๐๐ จึงได้กลุ่ม
 รุมกันโจมตีชาวอังกฤษจนถึงแก่เสียชีวิตไปหลายคน ชาวอังกฤษที่เหลือรอดกลับหนีออกไปจาก
 มะริคทั้งหมด เมื่อเหตุการณ์รุนแรงเช่นนี้ ในวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๐ สมเด็จพระ
 ราชินีแมริอาจึงได้ทรงประกาศสงครามกับบริษัทอังกฤษ ในคำประกาศนั้นได้กล่าวโทษไว้
 และยอมรับว่า ทำการช่วยเหลือเวดเค้เพน และเวดเค้เพนต้องรับผิดชอบกรณีที่เกิดขึ้นว่าดังนี้

คาบที่มะริคในครั้งนั้นทั้งหมด อย่างไรก็ตามในประกาศของไทยได้ระบุว่า พระเจ้าแผ่นดินไทยไม่
ได้ทรงคิดว่าพระองค์ประกาศสงครามกับรัฐบาลอังกฤษ^{๒๑} ไทยคงประกาศสงครามกับมะริค
อังกฤษจนสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

โดยเหตุนี้ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงมีการติดต่อกับทั้งบริษัทฮอลันดาและ
อังกฤษ หลังจากที่ฮอลันดาเอาเรือไปฝากอ่าวไทยแล้ว ฮอลันดาก็เป็นประจวบตามเหตุผลรอยพิมพ์
แห่งพระเจ้าแผ่นดินไทยอยู่เสมอ ฮอลันดาเข้ามาอยู่ในแหลมสยาม และมีการค้าขายอย่าง
กว้างขวางกว่าประเทศอื่นๆ แม้แต่อังกฤษ อังกฤษเองก็เป็นอันควรช่วยแรงและ
ก่อความลำบากให้กับไทย เช่นเดียวกับฮอลันดา^{๒๒} ฮอลันดาพยายามหาอำนาจในทางการค้า
ขายแต่ผู้เดียวในไทย อังกฤษเองก็คิดแต่จะเอาคนบวกริและมะริค ตั้งขึ้นเมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่
๑๔ ได้ทรงอุปมาเจี ทางพระราชไมตรีกับไทย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทรงยินยอมทาง
ไมตรีของฝรั่งเศส โดยหวังจะเอาฝรั่งเศสเป็นสัมพันธมิตรไม่ให้ฮอลันดาและอังกฤษมารุกราน
ไทย^{๒๓}

บริษัทอีสต์อินเดียของฝรั่งเศสได้เข้ามาค้าขายในประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๒๒๓ (ค.ศ.
๑๖๘๐) ผู้อำนวยการบริษัทได้ส่ง เมอร์วิ เออร์ เคตของเคตส์ นำจากหมายและของบรรณาการ

- ^{๒๑} Wood, เรื่องเกี่ยวกับเรียงอรรถที่ ๕๑ หน้า ๒๘-๒๙
- ^{๒๒} วันหิมไทย พานะพาน้ำ เรื่องเกี่ยวกับเรียงอรรถที่ ๕๕ หน้า ๒๕-๒๖
- ^{๒๓} John Anderson, เรื่องเกี่ยวกับเรียงอรรถที่ ๕ หน้า ๒๕-๒๖
- ^{๒๔} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชวังราชานุภาพ ประสูติของนางกร
ภักดิ์ เรื่องเกี่ยวกับเรียงอรรถที่ ๕๖ หน้า ๕
- พจนานุกรมอำนาจานิติ "มูลเหตุที่ถึงกรมตำรวจเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑"
- วารสารคดีปาถ ปีที่ ๗ เล่ม ๓ (สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๖) หน้า ๒๕

มาถวายพระเจ้าแผ่นดินไทยในนามของบริษัท และในที่สุดของคดีก็อ้าง ๆ ฝ่ายรับทำการค้าขายใน
 ประเทศ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงยินดีกับบริษัทฝรั่งเศส ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต
 ให้พวกฝรั่งเสดทำการค้ากับไทยได้ทั่วพระราชอาณาจักร อนุญาตให้ตั้งห้างที่เมืองท่าแขกหนึ่งแห่ง
 ใกล้กับแม่น้ำโขงที่ฝรั่งเศสจะเลือก ฝรั่งจึงได้ตั้งห้างค้าขายในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ^{๒๕}
 เมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์ฝรั่งเศสได้เข้ามาอยู่ในไทย ได้มีการคบค้ากับสมเด็จพระนารายณ์
 มหาราชเป็นอย่างดี เนื่องจากไทยต้องการฝรั่งเสดไว้เพื่อวางอำนาจของฮอลันดาและอังกฤษ
 เป็นการถ่วงดุลอำนาจของประเทศต่าง ๆ ในไทย ไม่ให้ประเทศไทยประเทศหนึ่งไทยเกาะ
 มือพิพศอยู่แต่ผู้เดียว ซึ่งจะทำให้ไทยตกเป็นเมืองขึ้นของพระประเทศอื่นได้ง่าย ๆ และคงจะไม่
 พหุสมรมาโหมขายของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้

เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ฝรั่งเศสได้เข้ามาถึงประเทศไทยนั้น มีจุดมุ่งหมายแก่พระราชการ แสวงหา
 ตลาด สวรรณาธาตุไต่หาพระราชาธิบดีของสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มาถวายสมเด็จพระ
 นารายณ์มหาราช ยากยิ่งให้ทรงช่วยอุปถัมภ์ในทางศาสนา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงตั้ง
 ขุนพระแสงไปรับฝรั่งเสดในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๖๖ (ค.ศ. ๑๖๕๐) เนื่องจากได้โอกาสที่
 บริษัทการค้าของฝรั่งเสดได้ให้ส่งผู้แทนเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา โดยมีความประสงค์จะตั้งห้าง
 ค้าขาย ที่อ่าวฝรั่งเสดได้โอกาสเข้าเฝ้า และเมื่อเรือกำนันฝรั่งเสดระเคินทางกลับจึงทรงยก
 ทัพจากไปพร้อมกัน แต่คณะทูตคณะนี้ไปไม่ถึงฝรั่งเสด เพราะเรือที่โดยสารไปหลงจะแยกหนายตาม
 ภูเขากลางทาง จึงไม่ได้เข้าหาพวก เมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงทราบเรื่องก็จึงได้ทรงแต่งตั้ง
 คณะแรกเดินทางมาถึงเมืองไทย ราชทูตคือ เซอวาติเย เดอ โยมองต์ มาถึงอ่าวน้ำเจ้าพระยา
 เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๒๖๘ (ค.ศ. ๑๖๕๕) สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีพระราชประสงค์
 จะให้ฝรั่งเสดเป็นพันธมิตรร่วมรบร่วมกันเข้ายึดกรุงศรีอยุธยา จึงยกในขณะนั้น

^{๒๕} อยุธยามหาอำนาจบาบิโลน เรื่องเดียวกับเรื่องครั้งที่ ๒๓ หน้า ๑๓-๑๔

๒๕๐

ห้างออกสินค้าและอังกฤษเห็นว่ากลุ่มเรื่องของการกระทำของข้าราชการไทย แต่จากพระราชดำริ
 ของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ ทรงมีจุดประสงค์ที่ชวนให้สมเด็จพระนารายณ์มหาดไทยเข้าพิธีอภิเษกสมรส
 เมื่อความประสงค์ดังกล่าวนี้ สมเด็จพระนารายณ์มหาดไทยจึงทรงตอบแต่เพียงว่า จะทรงพิจารณา
 คำขอมาจากสังฆราชปาฏิมาทว่าทรงเห็นใฝ่ จึงจะเข้าพิธี อย่างไรก็ตาม พระองค์
 ได้ทรงทำสัญญาที่ฝรั่งเศสให้สิทธิในการนับถือศาสนา และสิทธิการรักษายางนงนการ แต่ยอม
 ให้ฝรั่งเศสเข้าอยู่อาศัยสร้างบ้านนงนการไว้สองซอก ในส่วนกิจการบ้านเมือง สมเด็จพระ
 นารายณ์มหาดไทยทรงขอเป็นสิทธิตามฝรั่งเศสชื่อ เทอ ลา มาร์ จากราชทูตได้เป็นผู้อำนวยการ
 การสร้างบ้านนงนการ เช่นที่บางกอก สมุทรปราการ นคร และสงขลา และทรงขอเป็นเรือโท
 ฮอร์แมง ให้อยู่ในกรุงศรีอยุธยาที่พิทักษ์ทหารตามแนวฝรั่งเศส พระราชทานบรรดาศักดิ์ที่เป็นที่
 ออกพระศักดิ์สงคราม อันนี้เป็นประโยชน์อย่างหนึ่งคือ ทำให้อังกฤษและฮอลันดาที่มองเป็นในวิถี
 กับไทย เพื่อหวังจะฉวยโอกาสกับไทยเช่นฝรั่งเศส^{๒๕} เมื่อหลุยส์ที่ ๑๖ สวรรคต
 พระนารายณ์มหาดไทยก็ได้นำส่งคณะทูตไทยที่ ๒ ไปฝรั่งเศสด้วย มีออกพระวิสุทธิกษัตริย์เป็น
 ราชทูต^{๒๖} จากสมัยยังเมืองไทยมีคณะทูตฝรั่งเศสที่ ๒ ถึงตามากด้วย โกลิเยอร์ เฮอร์
 เทอ ลาตูแยร์ เป็นราชทูต ราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาในฝรั่งเศสได้นำทหารฝรั่งเศสมาด้วย ๒๐๐ คน
 เมื่อกำลังกรุงศรีอยุธยาเพียง ๔๕๒ คน พร้อมกับปืนเล็ก ปืนใหญ่ และกระสุนปืนเล็กเป็นอันมาก
 จอห์น แอนเดอร์สันกล่าวว่า การที่ฝรั่งเศสนำทหารเข้ามาฝรั่งเศสนี้เป็นไปทางสะดวกของไทยคือ
 เรอวาเลียเย เทอ โฆนองค์ โหลว์ฝรั่งเศสส่งกองทหารมาเพื่อช่วยป้องกันไทยไว้หน้าจากพวกฮอลันดา
 ซึ่งไทยเกรงว่าจะโจมตีไทย^{๒๗} จากสำเนาที่ส่งกลับสำหรับหมายเหตุสงครามที่ฝรั่งเศสเข้ามา

^{๒๕} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมุทราชฤดีราชทูต ไทยรบพม่า

เรื่องเดียวกับเรื่องครั้งที่ ๕๕ หน้า ๒๓๕

^{๒๖} ขจร สุทธานิช เรื่องเดียวกับเรื่องครั้งที่ ๒๐ หน้า ๓๖๓๔, ๔๐-๔๑

^{๒๗} John Anderson, เรื่องเดียวกับเรื่องครั้งที่ ๕ หน้า ๒๔๕

พร้อมทั้งลาญเมร์ มากกว่า การที่พระเจ้าแผ่นดินไทยต้องการความช่วยเหลือของประเทศฝรั่งเศส นั้น ก็เพราะในรัชชกาลที่มีความวิบัติของฝรั่งเศส จึงเกิดการประทุรบ้านต่าง ๆ พระเจ้าแผ่นดินไทยก็ทรงทราบอยู่ด้วย และได้มีรับสั่งในเรื่องนี้กับเซอร์วาสิเย เดอ ไชวองกิตตวย ซอติลลาคอง การไต่ถามทอด ไทยจึงจำแนบ อองภาวักถึงมาช่วยรักษาที่แห่งนี้ และเมื่อกองทัพชาวฝรั่งเศสได้เข้า ประจำอยู่ที่บางกอกแล้ว ก็จะทำให้ฝรั่งเศส และบรรดาประเทศทั้งหลายในทวีปยุโรป และมีสืบ ไม่กล้ามากรบกวนมางกอกได้ ๒๕

การขึ้นฝรั่งเศสส่งกองทัพเข้ามาในไทยในครั้งนี้ มาร์ควิส เดอ บูเวอแนล เดมาตี ยฝรั่งเศสได้ทำสัญญาให้ราชทูตฝรั่งเศสขอเมืองบางกอกและเมืองมะริดทมิฬ และมีคำสั่งถึงนายพล เดอทาว บูกอญองทหารฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาพร้อมทั้งลาญเมร์ ให้รักษาเมืองบางกอกให้แน่นงว ท้ามนทหารไทยเข้ามาในป้อมอย่าง เด็ดขาด และเมื่อลาญเมร์เดินทางออกจากไทยไปแล้ว รัฐบาล ฝรั่งเศสยังได้ส่งกำลังหนุนเพิ่มเติมเข้ามาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๗๘๘) พร้อมด้วย คำสั่งถึงนายพลเดอทาวว่า ให้ไทยบางกอก ตลอดจน (มะริดทมิฬ) และเพชรบุรี ให้ได้ ถ้า สมเด็จพระนารายณ์สวรรคตทรงเปลี่ยนความคิด และจะมีคำสั่งให้ทหารอย่างใด ๆ ก็จะเป็นข้อ เสนอหมายแก่ราชการของฝรั่งเศสแล้ว ก็ให้เดอทาวทำการทุกอย่างให้ตามจะเห็นสมควร เพื่อ ให้ไทยยอมอยู่ในอำนาจของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสให้ได้ กำลังหนุนที่ส่งมาใหม่นี้ประกอบด้วย ทหาร ๒๐๐ คน และทหารที่เลือกแล้วเพื่อส่งมาเป็นทหารรักษาพระองค์สมเด็จพระนารายณ์- มหาราชอีก ๕๐ คน ทหารรักษาพระองค์นี้อยู่ในความบังคับบัญชาของมาร์ควิส เดอราเมี่ เจ้า ประจำอยู่ในราชสำนักของไทย ความวิตของฝรั่งเศสคือ คัมภางที่จะเข้าไปยังไทยคือ บางกอก และมะริด อยู่ในความปกครองของฝรั่งเศส ปักหนทางมิให้ชาติต่างประเทศเข้ามาทางแม่น้ำ

เจ้าพระยา และเป็นการทำให้ไทยกับบ้านแควงกัวอยู่ นอกจากนี้ มาร์ควิส เดราณี ก็ประจำ
 อยู่ในราชสำนักไทย จึงเท่ากับได้พระเจ้าแผ่นดินไทยอยู่ในกำมือ มาร์ควิส เดราณี มีหน้าที่จัด
 การให้ไทยเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสได้ก็ เห็นได้ว่า การซื้อสัตยาและอังกฤษต้องการ
 มีอำนาจในการค้าขายในไทย เป็นสาเหตุให้ไทยต้องหันไปขอความช่วยเหลือ
 ฝรั่งเศสมากขึ้น ฝรั่งเศสกับก็จะเอาไทยเป็นเมืองขึ้น กองทหารฝรั่งเศสที่เข้ามาอยู่ในเมือง
 ไทยนี้ ได้แบ่งประจำอยู่ที่ประมาณ ๕๕๐ คน และที่มะนิลา ๑๒๐ คน ฝรั่งเศสยังไม่เห็นว่าเป็น
 การอย่างไรที่จะทำให้ไทยตกเป็นเมืองขึ้น ก็ขอคืนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หรือ
 เพชรราชโอรสของราชสมบัติ ทรงขับไล่ทหารฝรั่งเศสออกไปจากประเทศไทยรวมทั้งที่บางกอก
 และที่มะนิลา ^{๒๕} เกือบจะหมดหวังแล้วก็ได้เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลไทย เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน

พ.ศ. ๒๒๓๑ ไทยตกอยู่กับฝรั่งเศส

- ๑ ฝรั่งเศสยอมคืนเมืองที่บางกอกให้ไทย
- ๒ ไทยยอมให้ฝรั่งเศสทุกคนออกไปจากราชอาณาจักรได้
- ๓ ไทยยอมคืนเรือกำปั่นของบริเตนใหญ่ฝรั่งเศส ๒ ลำ ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสอีก ๑ ลำ
 ให้ และพระเจ้าแผ่นดินไทยยอมมอบเรือกำปั่น ๑๔ กระบอกให้เดสลาซ เพื่อค่าเลี้ยงคนออกไป
 นอกพระราชอาณาจักรไทย ^{๒๖}

อำนาจของฝรั่งเศสในเมืองไทยอยู่เพียงชั่วคราวเท่านั้น จุดมุ่งหมายของฝรั่งเศสที่
 เข้ามาในเมืองไทยเป็นไปทางการเมือง ซึ่งทำให้เกิดการปฏิวัติในพระเศ และผลทำให้
 การค้าเสรีของ ในทางปฏิบัติไทยอีกประเทศไม่เป็นที่ค้าขายกับชาวต่างประเทศนอกไปจากชาวจีน

^{๒๕} จอร์ จูฟฟานิช เรื่องเกี่ยวกับฝรั่งเศสครั้งที่ ๒๒ หน้า ๕๐-๗๐

^{๒๖} พงศาวดารสยาม ฉบับแปล "จดหมายเหตุเรื่องการขอลาจอเมืองสยามแก่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช" วารสารศิลปากร ปีที่ ๘ เล่ม ๑๖ (พฤษภาคม ๒๕๐๖) หน้า ๕๑-๖๐

การที่กัมพูชาเป็นสันติสุขต่อไป การค้าทางเรือของไทยจึงลดลง แต่การค้ากับประเทศอื่น ๆ ทางตะวันออกไกลกลับเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการเดินเรือพาณิชย์ไทยระหว่างไทยกับจีนเท่านั้น^{๑๑}

จากรายงานของชาวฝรั่งเศสในเขื่อนอิงแตงม พ.ศ. ๒๒๕๓ (ค.ศ. ๑๖๑๐) กล่าวว่า ในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชาขึ้น ไม้ข้าว่างประเทศเข้ามาค้าขายในเมืองไทย นอกจากมีพ่อค้าจีนเข้ามา ๓๔ รายเท่านั้น สินค้าที่นำเข้ามาก็ไม่ไผ่หรือตะเภา และหาซื้อไม่ได้ ชาวไทยหวังจะไทยฝรั่งเศสกลับเข้ามาค้าขายในเมืองไทยอีก โดยคิดว่าความเดือดร้อนจะบรรเทา ลงไปได้ แต่ส่วนพระเจ้าแผ่นดินไทยนั้นพระองค์ไม่มีท่าทีต้องการในทวีปของฝรั่งเศส^{๑๒} เมื่อการค้าขายลดลง บ้านเมืองก็ร่วงโรยตามไปด้วย จึงทำให้ชาวไทยต้องการให้มีพ่อค้าเข้ามาค้าขายอีกเหมือนเช่นรัชกาลก่อน เพื่อบ้านเมืองจะได้เจริญรุ่งเรือง แต่อาจเป็นไปได้ว่ารัฐบาลไทยยังคงหวังเห็นเกรงชาวต่างประเทศว่า จะเข้ามาแทรกแซงกิจการบ้านเมือง จึงไม่ยินยอมให้เป็นไปกับชาวต่างชาติไทย นอกจากชาวตะวันออก

แต่เมื่อกลับมาถึงรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งมวง เบนเฮอริ เกอ ซีเต ได้เขียนจดหมายถึงผู้อำนวยการคณะเผยแผ่คริสต์ศาสนาในต่างประเทศ กรุงวอชิงตัน ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๒๕๖ (ค.ศ. ๑๖๑๓) ว่า จากความระหัดระงายของพระเจ้าแผ่นดินไทยที่ทรงมีมาถึงเขานั้น พระองค์ทรงแสดงความหวังว่า เรือฝรั่งเศสจะมาค้าขายในเมืองไทยอีก พระองค์มีหน้าที่จะช่วยเหลือให้ฝรั่งเศสได้สิทธิพิเศษในการค้ากับชาวต่างชาติ ทั้งนี้ น. เกอ ซีเต กล่าวว่า การที่พระเจ้าแผ่นดินไทยมี

^{๑๑} P.A. Graham, เรื่องเกี่ยวกับเขื่อนอิงแตงมที่ ๑๒ หน้า ๑๖๕

^{๑๒} ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๖ "เรื่องจดหมายของคณะเผยแผ่ศาสนาฝรั่งเศสเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินพระเพทราชา ภาค ๑" (เรื่องพิมพ์โดยหอสมุด-มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๖) หน้า ๑๘๓-๑๘๔

พระราชประสงค์จะให้กองทัพฝรั่งเศสเข้ามาค้าขายและตั้งห้างในระแวกไทยใน มีสาแหรกต่าง ๆ
ก็เห็น

- ๑ เมืองไทยว่างใญ่ลงในภาค เพราะไม่มีชาวยุโรปเข้ามาค้าขายเลย ชาวอินเดียนก็เข้ามาขาย
- ๒ โศภนว่าฝรั่งเศสมีอำนาจมากขึ้น เจ้านายในพระราชวงศ์ฝรั่งเศสได้ขึ้นครองราชย์ตั้ง
๓๒๖๖ จึงทำให้ประเทศทั้งสองเป็นไม่วิสัยกันเพิ่มขึ้น
- ๓ เพราะอังกฤษได้ไปตั้งอยู่ที่เกาะหมู่เกาะนอก ซึ่งอยู่ระหว่างเขมรและญวน ทำให้อังกฤษนิยม
ไทยในละติน ญี่ปุ่น และไทย พระเจ้าแผ่นดินไทยทรงเกรงว่าอังกฤษจะถือมั่นข้อนั้นใน
การที่ชาวอังกฤษผูกพันกับเมืองมะนิลาเมื่อ พ.ศ. ๒๒๖๖ การที่อังกฤษมาตั้งอยู่ที่เกาะหมู่เกาะ
ในทะเลของศรีอยุธยา
- ๔ พระเจ้าแผ่นดินไทยทรงเกรงพวกฮอลันดา เพราะพวกฮอลันดาไม่พอใจไทยของเจ้าฟ้า และ
เรื่องให้กองทัพให้พวกฮอลันดาอยู่เสมอ ขุนหลวงศรีอยุธยาจึงทรงเกรงว่า พวกฮอลันดาจะ
การร้ายต่อวังไกลข้างหนึ่งกับไทย

เหตุนี้จึงทางเสนาบดี กิจการ เมืองต่าง ๆ จึงกล่าวแก่ ทำให้พระเจ้าแผ่นดินไทย
ทรงเห็นว่า ถ้าไทยถือมั่นเป็นไม่วิสัยฝรั่งเศสและได้ฝรั่งเศสผูกพันแล้ว ก็จะช่วยให้พระองค์
แยกพระทัยไปไต่ถาม จึงทรงหมายมั่นเป็นไม่วิสัยฝรั่งเศส โดยทรงเห็นว่า จะทรง
อนุญาตให้พ่อค้าฝรั่งเศสได้ตั้งห้างค้าขายในที่ต่าง ๆ ได้ด้วยความพอใจ และจะพระราชทาน
สิทธิให้แก่กับพวกฮอลันดา

หอจดหมายเหตุ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เล่ม ๓๖ หน้า ๑๕๖-๑๕๗
 บรรณานุกรม กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เรื่องเกี่ยวกับเวียงจันทน์ เล่ม ๑ หน้า ๑๕๖-๑๕๗
 เรื่องเกี่ยวกับเวียงจันทน์ เล่ม ๑ หน้า ๑๕๖-๑๕๗

มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวต่างประเทศโดยยานั่งทูตมาเจรจาให้ไทยแก้ไข
 วิธีการค้าขายซึ่งไม่อำนวยความสะดวกสะดวกให้แก่ลูกค้า คือการผูกขาดการค้าของหลวง คณะทูต
 จากอังกฤษและอเมริกาเข้ามาในรัชกาลที่ ๒ และที่ ๓ เพื่อขอแก้ไขวิธีการค้าขายให้ไทย
 ยกเลิกการค้าของหลวงโดยสิ้นเชิง แต่ไม่ปรากฏผลสำเร็จ ชาวต่างประเทศต้องการให้เป็น
 การค้าเสรี เช่นนี้ เบอริณี โดคกล่าวไว้ว่า ถ้าอังกฤษจะบุกดินแดนทางเมืองชายฝั่งไทยก็อาจจะ
 ต้องขอให้ไทยอนุญาตให้พ่อค้าอังกฤษทำการค้าเสรีได้ในประเทศไทยเป็นการตอบแทน ^{๕๕}

ในรัชกาลที่ ๓ ไทยได้ทำสัญญาทางการค้าและทางไมตรีกับอังกฤษและอเมริกา
 เวลดาโดคกล่าวว่า การที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยินยอมอนุญาตทางการค้านั้น
 มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ในทางการเมืองมากกว่าที่พระองค์ประสงค์จะเปิดโอกาสแก่ระบบ
 เศรษฐกิจของประเทศ ^{๕๖} ชาวไทยได้พิจารณาถึงสัญญาที่พำนักไว้ว่า มีความจำเป็นในทางการ-
 เมือง ในข้อสัญญานั้นไม่พบข้อสิ่งไหนนอกไปจากสิ่งที่คนไทยคิดว่าจำเป็นจะต้องยินยอมให้ เพื่อ
 รักษาความสงบ และเอกราชของชาติไว้ ^{๕๗}

เมื่อไทยยอมทำสัญญากับอังกฤษแล้ว การทำสัญญากับสหรัฐจึงเป็นการถ่วงดุลอำนาจ
 ของอังกฤษไว้ เนื่องจากไทยกลัวการที่อังกฤษจะมีอำนาจทางการเมืองและอิทธิพลในประเท
 นโยบายที่ได้เคยใช้มาแล้วในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๑) และเป็นนโยบาย
 ทางการทูตที่สำคัญของไทยไว้ในถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ นี้ การที่ไทยไม่แสดงความขมขื่นต่อสหรัฐ
 และมิรชันนาหรืออเมริกาที่เข้ามาในประเทศไทยในสมัยแรก ๆ นั้น ก็เป็นนโยบายที่ไทยประเท

---

^{๕๕} The Burney Papers, Vol. I, เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรณที ๒๕ หน้า ๔๔๐
^{๕๖} Vella, เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรณที ๓๐ หน้า ๕๖๗
^{๕๗} เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรณที ๑๒ หน้า ๕๖๐

มหาอำนาจามิหนึ่งต่างของอำนาจของชาติมิได้

อย่างไรก็ตามในตอนปลายรัชกาลที่ ๓ ไทยไม่ยอมแก้ไขวิธีการค้าขายของไทย และ
 ไม่ยอมแก้ไขการค้าไว้กับอังกฤษ และสเปน ในตอนต้นรัชกาล จามที่มีลเตสเซีย และเซอร์
 เจมส์ บุก เข้ามาขอแก้ไขใน ค.ศ. ๑๗๘๓ ทั้งนี้เนื่องจากไทยเกรงว่าอังกฤษจะยึดเอา
 เมืองไทยไปในวันหนึ่งข้างหน้า การที่ไทยไม่ยอมแก้ไข หรือแก้ไขช้าๆ เกี่ยวกับวิธีการ
 การค้าด้วยความหวังว่า อังกฤษจะเบื่อหน่ายและเลิกเกี่ยวข้องกับไทย อีกประการหนึ่งคือ
 ชาวจีนได้ทำให้ไทยมีอภิมหาอำนาจอีกด้วย^{๕๕} ตราบเท่าที่ประการหนึ่งที่สำคัญคือ หลังจากที่
 การค้ากับอังกฤษเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกก็เป็นการผูกเขี่ยซึ่งกันและกัน เมืองของชาวตะวันตก
 ไทยก็ยังเชื่อว่าทางตะวันตกนั้นมิได้คดเคี้ยวของไปเลย ที่จริงแล้วไทยเชื่อมั่นว่า การเปิดความ
 สัมพันธ์อันเป็นทางการกับชาติตะวันตก ได้ทำให้ไทยอ่อนแอลง คือ อ่อนแอในทางปฏิบัติ ซึ่ง
 ขึ้นอยู่กับข้อกล่าวหาที่ว่า ไทยทำผิดสัญญา ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษจึงถึงระดับ
 เนื่องจากเหตุต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นก่อน ค.ศ. ๑๗๘๓ และยังมีข่าวลือในกรุงเก่าว่า หลังจากที่
 ที่อังกฤษ เข้ามาเป็นการค้ากับจีนเรียบร้อยแล้วก็จะมาขยับประเทศไทย^{๕๖}

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยจำเป็นต้องทำสัญญากับมร-
 เฑระวโลก เพื่อหลีกเลี่ยงการผูกเขี่ยไว้กับอำนาจซึ่งกัน การค้าขายของหลวงต้องล้มเลิกไป
 เนื่องจากความจำเป็นที่พระมหากษัตริย์จะขอให้ไทยเปลี่ยนแผนของมาทิงเดอริชกาลที่ ๓ แล้ว
 ในขณะที่ยังขาดความเต็มใจของพระเจ้าอยู่หัว เด็ดใจในโครงการพาณิชย์ใหม่ เป็นระบบที่กีด-
 จักรวรรดิใหม่ใหญ่ยุโรปกำลังแพร่หลายเข้ามาในเอเชีย ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียได้หันมา

^{๕๕} เรื่อง เกี่ยวกับเชิงอรุณที่ ๑๗ หน้า ๕๖๕
^{๕๖} Malloch, เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรุณที่ ๑๘ หน้า ๕๖
 Covella, เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรุณที่ ๑๙ หน้า ๕๗๐

ตกเป็นอาณานิคม ดังนั้น ถ้าประเทศไทยต้องการรักษาเอกราชของชาติไว้ให้ได้ ก็ต้องโอนมอบ
 ความเป็นอธิปไตยให้ประเทศตะวันตก และบริวารของประเทศของตน ^{๕๑} หลังจากที่ไทยปฏิเสธ
 ที่จะทำสัญญาสัมพันธไมตรีกับอังกฤษ ในรัชกาลที่ ๓ ในแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่
 หัว ทรงทราบว่าอังกฤษ จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับไทย พระองค์ทรงเห็นเป็นการดี เป็นที่ไทยจะ
 ต้องทำหนังสือสัญญาสัมพันธไมตรีกับอังกฤษ ข้อนี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็อาจจะทรงนิมิต
 ราชาวิธี เช่นนี้เหมือนกัน แต่เห็นว่าถ้าทำหนังสือสัญญาตามความต้องการของอังกฤษในจะ เกิด
 ความเสียหายแก่บ้านเมือง และบางทีพระองค์จะยัง เห็นอำนาจของพวกจีนว่า อังกฤษมีกำลัง
 มากก็แก่ทางท้องทะเล ถ้ารักษาปากน้ำไว้ได้คงอย่าให้เรือรบจีนมาชิงพระนครได้ก็ปลอดภัย จึง
 ไม่ทรงยอมทำหนังสือสัญญา แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า เป็นความจำ
 เป็น ถ้าไทยต้องการจะปลอดภัยอยู่ได้ก็ต้องทำหนังสือ ^{๕๒} การเงินติดกับทางการค้าและ
 โภชนาการมีความสัมพันธ์กันกับประเทศตะวันตกนั้น เป็นลวร้ายแต่จีน จะเห็นได้จากผลของสงคราม
 จีน จีนต้องทำสนธิสัญญานานถึง เปิดโอกาสให้อังกฤษเข้าไปเปิดโรงงานการค้าขายและมีสิทธิยึด
 ครองเมืองท่าขายฝิ่น ผลกระทบของยกเกาะฮ่องกงให้แก่อังกฤษ ^{๕๓} เรื่องนี้เป็นตัวอย่างที่

^{๕๑} ทรงศรี อารยกุล การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเท
มหาอำนาจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (เรื่องพิมพ์ของธนาคารแห่งประเทศไทย
 แห่งประเทศไทย พระนคร พ.ศ. ๒๕๑๖) หน้า ๑๘ (อ้างจาก A.B. Griswold,
The Real King Herobut of Siam, p.1)

^{๕๒} เรื่องเกี่ยวกับเชิงขรุดที่ ๔๑ หน้า ๑๓ (อ้างจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ความทรงจำ หน้า ๑๑๖๖)

^{๕๓} เรื่องเกี่ยวกับเชิงขรุดที่ ๔๑ หน้า ๑๑๖๖ (อ้างจาก K.M. Panikkar,
Asia and Western Dominance, p.131)

สำหรับไทย ถ้าไทยไม่ยอมเปิดโอกาสให้อังกฤษได้ผ่านสัญชาติความเป็นทางการแล้ว ก็เป็นที่น่า
หวังเกรงว่า เอกภพของประเทศไทยจะได้รับความกระทบกระเทือน

สิ่งที่ทำให้ชาวตะวันตกไม่พอใจไทยในขณะนั้นคือ อุปสรรคที่ได้รับจากการค้าขาย ไทย
ผูกขาดสินค้าบางอย่าง เป็นของรัฐบาล และจะเปิดสนธิสัญญาที่ใหม่ทำกับอังกฤษ และอเมริกาใน
รัชกาลที่ ๓ บ่อย ๆ ประเทศทางตะวันตกจึงต้องการแก้ไขการผูกขาดการค้าในเมืองไทย
การที่เซอร์ เจมส์ บรุก กลับไปด้วยความล้มเหลวทำให้อังกฤษยึดเคองจนเกิดจะโจมตีสยาม
เวียดนามกับเมืองไทย ก็ยังมีมิให้ไทยเปิดประเทศ จอมมารของเซอร์ จอห์น บาวริง ซึ่งมีภ
วถึงรัฐบาลไทยก็มีลักษณะเป็นทหารแห่งอำนาจไทยอยู่ด้วย โดยกล่าวว่า ที่ทะเลเมืองจีนมีเรือ
เวียดนามอยู่ในฝั่งพื้นของอังกฤษเป็นจำนวนมาก แต่การที่เซอร์ จอห์น บาวริง จะเข้ามาประชิด
ไทยในครั้งนี้ มิได้มีจุดประสงค์จะโต้ไทยทุกใจ จึงจะเข้ามาสัมพันธ์กับเรือไม้ก้ำา ของอังกฤษ
ถือเอาเหตุนี้ว่าเรือเหล่านั้นเป็นข้อขัดขวางการค้าสัญชาติอเมริกันและพาณิชย์ ทั้งนี้เนื่องจาก
เซอร์ จอห์น บาวริงไม่ต้องการจะไล่กำลังอำนาจขงไทย “ อย่างไรก็ตามเมื่อพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพิจารณาถึงข้อควรระวังที่จะเกิดจากอิทธิพลของชาวตะวันตก
และอิทธิพลของการที่ชาวตะวันตกจะใช้อำนาจขงไทยขงมิให้ไทยยอมรับอิทธิพลใน ที่ทรงมีพระทัย
ว่า อิทธิพลประการหลังจึงให้กล่าว “ ไทยจึงได้ลงนามสนธิสัญญาทำกับอังกฤษใน พ.ศ.
๒๓๖๕ ซึ่งเป็นสนธิสัญญาที่ไทยต้องยินยอมการล่าอาณานิคมของพระมหากษัตริย์แห่งตน

“เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๔๐ หน้า ๕๐ (อ้างจาก เจ้าพระยาทิพากรวงศ์
พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๔ หน้า ๑๑๘)

“เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๔๐ หน้า ๕๐-๕๑ (อ้างจาก Vella, Siam
Under Rome III, p.40)

หลังจากที่ไทยทำสัญญาพันธมิตรแล้ว ไทยก็ได้ทำสัญญากับประเทศอื่น ๆ ตามแบบ
สัญญาที่ทำกับอังกฤษ เพื่อเป็นภาระจางทุกข์อำนาจของอังกฤษในไทยมิให้มีอยู่แต่ผู้เดียว ซึ่งย่อม
จะเป็นอันตรายต่ออิสรภาพของชาติ

โดยเหตุนี้จะเป็นได้ว่า การค้าขายผูกขาดของหลวง และการค้าของพระคลังสินค้า
นั้น ไทยตั้งในทางการเมืองย่อมบ้างคือ ทำให้ประเทศในค้าขายต้องยินยอมเอาใจไทย เพื่อ
จะได้บริโภคสิทธิบางอย่างประการ แต่เพราะการนั้นเป็นไปในระยะที่ประเทศทางตะวันตกยังไม่
อำนาจแน่เข้ามาในดินแดนแถบนี้มากจะไ้ซึ่งรับไทยยินยอมอำนาจความสะดวกให้แก่
ประเทศของตน ถ้าประเทศเหล่านี้กำลังอำนาจเพียงขอ ก็จะรับบังคับไทยให้อำนวยความสะดวก
สะดวกทางการค้าให้ เมื่อการเจรจาโดยสันติวิธีไม่ไรผล ก็จะไ้กำลังอำนาจบังคับ เช่น
ที่จีน และญี่ปุ่น ของประเทศมาแล้ว แต่ไทยไม่ยอมเห็นแก่การใช้กำลังบังคับ ก็เพราะพระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นการไกล และทรงยินยอมทำสัญญากับเลิกการค้า
ขายของพระคลังสินค้าเสียโดยสันติวิธีใน พ.ศ. ๒๔๓๕

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย